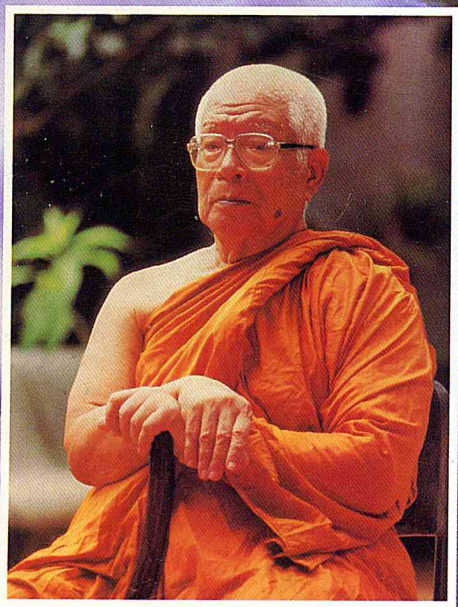

ชีวิตในแงุ่มที่ต่อองรู้จักและศิลปะเน่งการดรองชีวิต

วิถีเน่งชีวิต

พระธรรมโกศาจารย์
ท่านเจ้าคุณนลลพห่อพุทธทาสภิกขุ

ธรรมอันเลวทร

ความสุข เป็นสิ่งที่ต้องทำเอาเอง ตามแบบอย่าง
ที่ดี ที่มีผู้วางไว้ หรือทำตัวอย่างให้ดู โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ
การตัด หรือบรรเทาตัดถนนานาชนิด อันเป็นต้นเหตุแห่ง
ความทุกข์เสีย

พระพุทธเจ้าก็เป็นเพียงผู้ชี้ทาง พระเจ้าก็เป็นเพียง
ผู้ให้กำลังใจ หรือคอยปลอบใจให้ทำเช่นนั้น ส่วนหน้าที่นั้น
เป็นของผู้นั่นเอง ในการที่จะถอนตนจากการตกเป็นทาส
ของกิเลสให้มากที่สุดที่จะทำได้

ฉะนั้น ถ้าเราคิดถึงความสุขของผู้อื่นบ้าง ก็น่าจะ
ขอร้องกันอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้เขาทำตามอย่างเรา
หรือตามอย่างพระพุทธเจ้า และพระอรหันต์ทั้งหลาย ที่
เป็นตัวอย่างที่ดีสำหรับเรา แทนที่จะมัวเพื่อผืนอ้างนั้น
อ้างนี้ให้มาช่วยบันดาลความสุขให้แก่เราให้วุ่นไป เช่นนิยม
ทำกันอยู่ไม่น้อย ในวันที่สมมติกันว่าขึ้นปีใหม่

พระธรรมโกศาจารย์

หลวงปู่พุทธทาสภิกขุ

สารบัญ

ชีวิตที่ต้องรู้จัก	๑
ชีวิต : ตัวเราและตัวปัญหา	๓
ปัญหาของชีวิต	๔
ความหมายของชีวิตสองประการ	๗
ชีวิตฝ่ายวัตถุกับฝ่ายจิตวิญญาณ	๘
ความเป็นอยู่ที่ถูกต้องทั้งกายและจิต	๑๐
ชีวิตเป็นของหนักที่ต้องพยายามต่อสู้	๑๑
เมื่อไม่รู้เรื่องชีวิต อวิชาก็เป็นเจ้าเรือน	๑๒
ปฏิเสธสมุปบาท...สิ่งที่ชีวิตต้องรู้จัก	๑๒
อุปาทาน : ความรู้สึกว่ามีตัวผู้อยาก	๑๗
ตัณหา : ความอยากทุกชนิด	๒๒
การเกิดแห่งตัวตนที่สมบูรณ์	๒๕
ไม่รู้เรื่องชีวิต ก็จะมีแต่ความทุกข์	๒๖
ลักษณะแห่งความทุกข์	๓๘
ควบคุมกระแสแห่งชีวิตได้ด้วยสติปัญญา	๔๓
ชีวิตปรับปรุงได้ พัฒนาได้ ด้วยพระธรรม	๔๙

การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง	๕๑
ความหมายของสิ่งที่เรียกว่าชีวิต	๕๔
ทุกชีวิตต้องไม่ยึดมั่นถือมั่น	๖๑
ความถูกต้องตามหลักพื้นฐานของธรรมชาติ	๖๖
ดำรงชีวิตอยู่ชนิดที่โลกไม่ว่างจากพระอรหันต์	๖๖
เป็นอยู่โดยอริยมรรคมีองค์ ๘	๖๘
เป็นอยู่โดยศีล สมาธิ ปัญญา	๗๒
เป็นอยู่โดยถูกต้องตามหลักสมณะวิปัสสนา	๘๐
ปฏิบัติอยู่ในกุศลกรรมบถ ๑๐	๘๒
สิ่งทั้งปวงยึดถือเป็นตัวตนไม่ได้	๘๔
เป็นอยู่โดยไม่ต้องรัก โกรธ เกลียด กลัว ฯลฯ	๘๘
ปฏิบัติอยู่โดยหลักเพิกถอนกรรมเก่า	๙๒
ปฏิบัติชนิดที่ขับไล่โชคชะตาราศี	๙๕
ดำเนินชีวิตตามกฎอิทัปปัจจยตา	๙๖
ปฏิบัติให้เกิดผลเป็นอยู่ดีไม่มีทุกข์ในสามภุมิ	๙๗
ในชีวิตประจำวันต้องได้ชิมรสนิพพาน	๙๙

ชีวิตที่ต้องรู้จัก

ความถูกต้องเป็นศิลปะแห่งการครองชีวิต

พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงพ่อพุทธทาสภิกขุ)

ชีวิตที่ต้องรู้จัก

ความถูกต้องเป็นศิลปะแห่งการครองชีวิต

นักศึกษา ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย

เป็นอันว่าอาตมาจะได้กล่าวถึงธรรมะในฐานะที่เป็นหนทางแห่งชีวิต หรือว่าเป็นศิลปะแห่งการครองชีวิต ตามความประสงค์ที่ท่านแสดงไว้

ตามธรรมดาในประเทศไทยเรา ในวัด ในวงวัด ไม่ได้ใช้คำอย่างนี้ หรือไม่นิยมใช้คำอย่างนี้ เช่นว่า เรื่องของชีวิต ปัญหาแห่งชีวิต ศิลปะแห่งชีวิต อย่างนี้ไม่ค่อยได้ใช้ เพราะว่าไม่มีธรรมเนียมใช้กันมาแต่ก่อน และรู้สึกว่าเป็นคำประพันธ์ของชาวบ้านมากไป มันก็เลยไม่ค่อยได้ใช้กัน

แต่เดี๋ยวนี้อีกค่อยยังชั่ว คือว่าเลียนตามแบบที่พวก
 ชาวต่างประเทศเขาพูดหรือเขาใช้ เช่นคำว่าวิถีทางแห่ง
 ชีวิตนี้ ชาวต่างประเทศเขาใช้กันมาก ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวข้อง
 กับศาสนา หรือไม่เกี่ยวกับศาสนา แล้วคำว่าศิลปะแห่ง
 การดำรงชีวิตนี้เขาก็ยิ่งใช้กันมาก เพราะว่าคนพวกนี้
 ชอบคำว่าศิลปะ หรือ Art ในเมืองไทยเรายังไม่ค่อยมี
 แต่ก็ไม่เป็นไร เราก็ถือเอาประโยชน์มากกว่าที่จะถือ
 เอาธรรมเนียม ถ้าอะไรเป็นที่เข้าใจกันได้ เราก็ใช้คำ
 อย่างนั้น ใช้วิธีการอย่างนั้น แต่มันก็ต้องทนบ้างที่จะถูก
 วิพากษ์วิจารณ์ ถึงขนาดที่เรียกว่าคำก็มีเหมือนกัน และ
 เป็นเรื่องที่อาตมาเคยถูกมาแล้ว ดูว่าจะถูกมากกว่า
 ใครๆเลยรู้เรื่องนี้ดี เดี๋ยวนี้กลายเป็นของธรรมดา ไม่ค่อย
 มีใครวิพากษ์วิจารณ์ในการที่จะใช้คำที่เรียกว่าทันสมัย
 ที่นี้คำว่า ทันสมัย นั้นไม่ได้หมายความว่าเห่อ
 สมัยอะไร มันเป็นการใช้คำที่ประหยัดเวลา คำที่เขาใช้
 กันอยู่แพร่หลายทั่วโลก เพียงแต่ว่าออกชื่อมาเท่านั้น
 เขาก็เข้าใจกันแล้ว อย่างนี้มันประหยัดมาก ประหยัด
 เวลาได้มาก เราก็ใช้ หรือนิยมใช้กันขึ้นมา

ชีวิตที่ต้องรู้จัก

เป็นอันว่า จะใช้หัวข้อการบรรยายตามที่ท่าน
ขอรับรอง พุทธศาสนาในฐานะที่ว่าเป็น *วิถีแห่งชีวิต* หรือ
ศิลปะแห่งชีวิต แต่ในครั้งแรกนี้ วันนี้จะพูดโดยหัวข้อว่า
'ชีวิตที่ต้องรู้จัก' ไม่ใช่เพียงแต่นำรู้จัก หัวข้อที่เขียน
ให้ไปว่าชีวิตในฐานะสิ่งที่น่ารู้จัก แต่นี้ขอบอกว่าไม่ใช่
น่ารู้จัก แต่ที่ต้องรู้จัก ชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องรู้จัก นี่เป็น
หัวข้อ

ก็ลองคิดเอาเองบ้างก็จะเข้าใจเพิ่มขึ้นว่า *ทำไม
จึงต้องรู้จัก* คุณมันในแง่ไหนก็จะเนื่องถึงกันหมด

ชีวิต : ตัวเราและตัวปัญหา

ในฐานะที่มันเป็นตัวเรา ชีวิตนั้นเป็นตัวเรา คือ
สิ่งที่เราเรียกกันอีกอย่างหนึ่งว่าตัวเรา มันก็ต้องรู้จัก
ถ้าไม่รู้จักตัวเรา ก็คิดดูเถอะ มันจะเป็นอย่างไรบ้าง

หรือว่าชีวิตนั้นแหละคือตัวปัญหา ปัญหามันก็
เกิดแก่ชีวิต จนกระทั่งว่าเป็นตัวชีวิตเสียเอง ชีวิตกับ

ปัญหานั้นเป็นอย่างเดียวกัน คือมันเป็นสิ่งที่เราต้อง
 สละวาง ต้องแก้ไข ต้องปรับปรุง ต้องทำอย่างกับว่ามัน
 เป็นปัญหา

ปัญหาของชีวิต

นี่พวกฝรั่งเขาก็พูดกันถึงข้อนี้มาก ที่เรียกว่า
 Problem of life นี่ทำไมมันเป็นปัญหา หรือว่ามันเป็น
 ปัญหาขึ้นมาแล้วมันเป็นอย่างไร ทำไมจึงทนอยู่ไม่ได้
 เพราะว่าปัญหาทั้งหลายนั้นมันรบกวน มันเป็นสิ่งหนัก
 ออกหนักใจ รบกวนด้วยการทำความหนักออกหนักใจ

เขาก็มีคำพูดกันขึ้นมาอีกคำหนึ่งว่า Burden of
 life ของหนักของชีวิต มันก็คือปัญหาของชีวิต เพราะ
 มันเป็นเรื่องหนักกดทับแก่ชีวิต เราจึงมองดูสิ่งเหล่านี้
 รวมๆพร้อมกันไป ให้คำพูดอย่างคนสมัยใหม่หรือคน
 ปัจจุบันเขาใช้

เป็นอันว่าเราจะต้องรู้เรื่องของชีวิต หรือตัวเรา
 ในฐานะที่เป็นปัญหาที่เราต้องสละวาง หรือว่าเป็นของ

หนักที่เราจะต้องปลงลงไป คำพูดอย่างนี้ก็มีแม้ในพระบาลีเอง มีของหนักอันปลงลงแล้ว นี่เป็นคุณสมบัติของพระอรหันต์

โอहितภาโร...ก็มีของหนักที่ยกลงได้แล้ว คำนี้เป็นคุณบทของพระอรหันต์ ก็คือท่านไม่มีของหนักของหนักของอะไร คือของหนักของชีวิต ก็มาเข้ากับเรื่องที่ว่ามันเป็นปัญหาของชีวิต ฉะนั้นเราก็ใช้คำเหล่านี้ได้ในฐานะที่เป็นคำเดิมๆ มีอยู่แล้วในพระบาลี แต่คนโง่บางคนมันไม่เคยได้ยินได้เห็น มันก็ล้ออะไรบ้าง ว่าชอบใช้คำใหม่ๆ แปลกๆ อุดริ ดัดดิน ก็ตามใจ

เอาละ เป็นอันว่าเราจะพูดธรรมะ พูดถึงธรรมะในลักษณะที่เป็นเรื่องของชีวิต เป็นปัญหาทุกอย่างของชีวิต

‘ชีวิต’ ในภาษาคน

ที่นี้ก็พูดกันถึงคำว่า *ชีวิต* สักนิดหนึ่ง คำพูดคำนี้มันมีทั้งโดยภาษาคนและโดยภาษาธรรม

ภาษาคน ชีวิตหมายถึงเรื่องทางวัตถุเนื้อหนัง ร่างกายคือไม่ตาย เหมือนที่เขาสอนลูกเด็กๆ ในโรงเรียน ว่า ชีวิตคือความเป็นอยู่ยังไม่ตาย โดยเลี้ยงเอาร่างกาย เป็นหลัก ชีวิตของคนก็ดี ชีวิตของสัตว์ก็ดี ชีวิตของ ต้นไม้ก็ดี มันยังมีความเป็นอยู่ของเซลล์แต่ละเซลล์ที่ ประกอบกันขึ้นเป็นร่างกาย

ส่วนที่เป็นของสด ที่ยังเป็นชีวิต ยังไม่ตาย ที่ เรียกว่าโปรโตพลาสต์ เป็นนิวเคลียสของเซลล์ทั้งหลาย นี้ มันยังไม่ตาย คือยังมีความรู้สึกอยู่ ยังมีชีวิตอยู่ ยัง ดันรนตามลักษณะของสิ่งที่มีชีวิตอยู่ ถ้าเซลล์เหล่านี้ ยังไม่ได้ตาย ก็เรียกว่ายังมีชีวิต เนื้อหนังร่างกายก็มี ชีวิต แม้แต่ต้นไม้มันก็ยังมีชีวิต เพราะว่าเซลล์เหล่านั้น ยัง เป็นอยู่ ชีวิตชนิดนี้ไม่มีปัญหา เป็นชีวิตทางฝ่ายวัตถุใน ภาษาคนธรรมดา ไม่ลึกซึ้งเป็นธรรมะอะไร

‘ชีวิต’ ในภาษาธรรม

ที่นี้คำว่า ชีวิตมันมีความหมายทางภาษาธรรม

หมายถึง เรื่องทางจิตใจ มันกลายเป็นนามธรรมไป คือความที่มันยังคงทนอยู่ได้ ภาวะที่มันยังเป็นอยู่ได้ ไม่ต้องแตกสลาย ของทั้งหมด ของทั้งกาย ของทั้งจิต ของทั้งอะไรทั้งหมด ที่เราดิ้นรนต่อสู้พยายามอยู่ ให้สิ่งนั้นมันยังคงอยู่ได้ เป็นไปได้ นี่ก็เรียกว่าชีวิตในทาง ภาษารธรรม หรือว่าชีวิตในด้านจิต ด้านวิญญาณ

ความหมายของชีวิตสองประการ

ชีวิตมีความหมายอยู่เป็นสองประการ คือว่าโดย ภาษาวัตถุ หรือโดยทางนามธรรม ถ้ามีความถูกต้อง ทางวัตถุทางร่างกาย ชีวิตอย่างร่างกายมันก็อยู่ได้ ถ้ามีความถูกต้องทางฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณ ชีวิตฝ่ายจิตหรือ ฝ่ายวิญญาณมันก็อยู่ได้

ก็ลองคิดดูว่า การที่เรายังกินอาหาร ยังมีการ ถ่ายเท มีการบริหารอะไรอยู่ ชีวิตร่างกายมันก็มีอยู่

ถ้าเรามีความถูกต้องเกี่ยวกับการประพฤติ กระทำแต่ละวันๆ มันก็เลยมีชีวิตทั้งหมด มีทางจิตใจ

เป็นเรื่องใหญ่นั้นยังคงอยู่ เช่น เราไม่เป็นบ้า ไม่เสียสติ
อะไรทุกอย่างก็ยังเป็นไปอย่างถูกต้องตามระเบียบที่
ควรจะเป็น ความคิดความนึกยังถูกต้อง นี่อะไรๆมันยังมี
มีความถูกต้องในฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณ เราก็มีชีวิตอยู่

ชีวิตฝ่ายวัตถุกับฝ่ายจิตวิญญาณ

ที่นี้ดูให้ดี มันแยกกันไม่ได้ ชีวิตทางฝ่ายวัตถุ กับ
ชีวิตทางฝ่ายวิญญาณนี้ ต้องไปด้วยกัน แต่เมื่อดูกันใน
ทางคุณค่าหรือความหมายที่สำคัญแล้ว ชีวิตในด้านจิต
ด้านวิญญาณนั้นแหละมันสูงสุด เพราะว่าแม้ว่าเราจะ
มีชีวิตอยู่ แต่เป็นเรื่องของคนไม่รู้อะไร เป็นเรื่องโง่เง่า
เต่าปูลา ก็มีแต่การทนทุกข์ทรมาน อย่างนี้มันก็ไม่มี
ความหมายอะไร ต้องมีชีวิตทางฝ่ายจิตฝ่ายวิญญาณ
ถูกต้องสมบูรณ์อยู่ด้วย มันจึงจะมีความหมาย

ที่นี้ถ้าเป็นชีวิตทางร่างกาย เราก็มีวิชาความรู้
อีกระบบหนึ่ง ซึ่งไม่ต้องเกี่ยวกับพระธรรม หรือพระ
ศาสนาก็ได้ เรียกว่าเป็นความรู้ของโลกๆ เป็นความรู้

ทางสรีรศาสตร์ ทางแพทยศาสตร์ ทางเรื่องที่ชาวโลก เขาก็ทำได้ ทำการค้นคว้า ศึกษา ปรับปรุง จนมีความก้าวหน้า ถูกต้อง สมบูรณ์ ไม่ต้องไปหาพระพุทธเจ้า ไม่ต้องไปหาพระเยซูอะไรที่ไหน

แต่ถ้าเป็นเรื่องชีวิตของด้านจิตด้านวิญญาณ นั้นแหละ มันจึงจะต้องไปหาพระพุทธเจ้า คือไปศึกษา เรื่องธรรมะนั้นเอง แต่เราก็ก็นิยมรับว่ามันยังเนื่องกัน อยู่ ชีวิตส่วนวัตถุ ส่วนร่างกาย มันก็เนื่องกันอยู่ แม้ เรื่องการเป็นอยู่อย่างโลกๆ ก็มีคำสอนในพระคัมภีร์ อยู่บ้างเหมือนกัน แต่ไม่ได้ลดต่ำลงมาถึงกับเป็นเรื่อง สรีรศาสตร์ หรือแพทยศาสตร์อะไร ถ้าเราจะต้องบำรุง ร่างกายในลักษณะที่สูงขึ้นไป พอให้ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ พอให้เหมาะสมที่จะเป็นเครื่องรองรับชีวิต ในส่วนที่เป็น จิตเป็นวิญญาณ

ฉะนั้น ขอให้มองให้เห็นความจริงข้อนี้ แล้วก็จะ เข้าใจถูกต้อง หรือตอบปัญหาได้ถูกต้อง ในเมื่อเกิดมี ปัญหาขึ้นมาว่า พุทธศาสนานี้เป็นวัตถุนิยม หรือว่าเป็น วิญญาณนิยม คือเป็นจิตนิยม เราก็ตอบได้อย่างถูกต้อง

ว่าไม่เป็นอะไรโดยส่วนเดียว เป็นความถูกต้องระหว่าง ทั้งสองส่วน ความถูกต้องทั้งของเรื่องกายและของ เรื่องจิต นั้นแหละเป็นหลักของพระพุทธศาสนา เป็น วัตถุประสงค์อย่างเดียวมันก็ไม่ไหว เป็นจิตนิยมอย่างเดียวมันก็คล้ายกับบ้าๆบอๆ เพราะว่าลำพังจิตมันอยู่ไม่ได้ โดยที่ไม่มีรูปร่างหรือวัตถุเป็นเครื่องรองรับ

ความเป็นอยู่ที่ถูกต้องทั้งกายและจิต

ฉะนั้น คำว่า 'ชีวิต' ที่เราประสงค์กันในที่นี้ ก็ หมายถึง ความที่มันเป็นอยู่ได้อย่างสมบูรณ์ ถูกต้องทั้ง ทางกายและทางจิต โดยไม่แยกจากกัน

พุทธศาสนาหรือว่าภาษาพุทธศาสนา เขามีคำๆ หนึ่งเรียกว่า นามรูป นามรูป นามคือจิต รูปคือกาย แล้วไม่แยกกัน เอารวมเป็นคำเดียวกัน เป็นสิ่งเดียวกัน เป็นเอกวจนะ เรียกว่านามรูป อย่าไปแยกกันเป็นสอง ให้รวมกันเป็นหนึ่งตามหลักของภาษาบาลี ก็เรียกว่า นามรูป เป็นเอกวจนะเป็นเพียงสิ่งเดียว จะถือเอาสิ่งนี้

เป็นชีวิตก็ได้ ฉะนั้น เรื่องของธรรมะก็เป็นเรื่องความ
ถูกต้องของสิ่งที่รวมเรียกกันว่านามรูป คือกายและใจ

ชีวิตเป็นของหนักที่ต้องพยายามต่อสู้

ชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องรู้จัก เพราะมันคือตัวเรา หรือ
ปัญหาทั้งหมดของเรา นี่ข้อแรกเป็นอย่างนี้ ทีนี้เราต้อง
รู้จักนั้น จะรู้ว่าอย่างไร ทีว่าเราต้องรู้จักชีวิต หรือชีวิต
เป็นสิ่งที่เราต้องรู้จัก นี่เราต้องรู้ว่าอย่างไร

ข้อแรกอยากจะสรุปความว่า เราต้องรู้ว่าถ้า
ปล่อยไปตามเรื่อง มันก็คือความทุกข์ทั้งนั้น นี่ข้อแรก
ช่วยจำไว้ให้ดีกว่า ชีวิตนี้ถ้าปล่อยไปตามเรื่องตามบุญ
ตามกรรม มันก็คือความทุกข์ทั้งนั้น

ก็ดูๆก็แล้วกัน คนเขาไม่ค่อยมองเห็นว่าความ
ทุกข์คืออะไร เป็นอย่างไร เขายังมีเวลาที่หัวเราะสนุก
สนานในชีวิตที่เขาปล่อยไปตามเรื่อง นั่นนะคือการที่
ไม่รู้สิ่งทีเรียกว่าความทุกข์ ถ้าจะไปนึกถึงคำว่ามันเป็น
ของหนักที่ต้องพยายามต่อสู้ ช่วยยก ช่วยค้ำ ช่วย

ประคองอะไรอยู่เสมอ มันจะเข้าใจได้ง่าย ธรรมดา
 คนเราไม่มีความรู้เรื่องชีวิต ก็เป็นอันว่าปล่อยไป
 ตามบุญตามกรรม

เมื่อไม่รู้เรื่องชีวิต อวิชชาก็เป็นเจ้าเรือน

ที่นี่ ความไม่รู้เรื่องชีวิตนั่นแหละ เขาเรียกว่า
 อวิชชา มันก็ทำหน้าที่ของมัน ก็คือมีวิชชานั้นแหละ
 เป็นเจ้าเรือน คือ ถ้าเราไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่าชีวิตแล้ว
 อวิชชาก็จะเป็นเจ้าเรือน จะเต็มอยู่ด้วยความไม่รู้ว่
 ชีวิตนั่นคืออะไร หรืออะไรคืออะไร ความทุกข์คืออะไร
 ความดับทุกข์คืออะไร มันไม่รู้ทั้งนั้น

ปฏิเสธสมุปบาท...สิ่งที่ชีวิตต้องรู้จัก

แล้วเมื่อเป็นอย่างนั้นแล้ว ความทุกข์ก็จะเป็นไป
 คือว่ากระแสแห่งความทุกข์ก็จะเป็นไป ที่เรียกเป็น
 ภาษาบาลีฟังยากๆ จำยากๆ ว่า ปฏิเสธสมุปบาท ที่จะ

ให้เกิดความทุกข์นั้นก็จะเป็นไป

นี่คือเรื่องที่ยากจะให้เข้าใจ เป็นเรื่องสำคัญของพระพุทฺธศาสนา เป็นเรื่องที่พระพุทฺธเจ้าท่านตรัสไว้เองว่า เป็นต้นเงื่อนของศาสนา กระทั่งเป็นตัวศาสนา กระทั่งเป็นที่สุดของศาสนา พูดอย่างภาษาชาวบ้านก็ว่ามันเป็นตั้งแต่ตัว ก. ถึง ตัว ฮ. เรื่องปฏิจจสมุปบาทมันเป็นทั้งหมดของตัวพุทฺธศาสนา

เมื่อคืนก็ได้พูดให้ฟังแล้วว่า ศึกษาพุทฺธศาสนา ต้องตั้งต้น ก. ข. ที่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นั่นแหละคือเรื่องปฏิจจสมุปบาทที่กำลังพูดถึง ถือว่าท่านทั้งหลายไม่รู้ธรรมะอะไรเลย ไม่รู้พุทฺธศาสนาเลย มาศึกษาพุทฺธศาสนาโดยแท้จริง เราก็ตั้งต้นเรียนพุทฺธศาสนากันที่ ก. ข. ของมัน ก็คือเรื่องตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

ตา หู เป็นอย่างไรก็พอจะรู้จักแล้วมั้ง ตาสำหรับเห็นรูป หูสำหรับฟังเสียง จมูกสำหรับดมกลิ่น ลิ้นสำหรับร้รส กายหรือผิวหนังสำหรับสัมผัสผัสทางผิวหนัง จิตสำหรับรู้สึกคิดนึก ที่ต้องเรียนมันอย่างวิทยาศาสตร์ คือไม่ใช่เพียงแต่ออกชื่อ แต่ต้องรู้จักมันจริงๆ เมื่อพูด

ถึงว่าตาก็ต้องรู้จักตานั้นจริงๆ หู จมูก ก็ต้องรู้จักมันจริงๆ อย่างที่มันเป็นอยู่ทุกวันๆ

การเห็นรูปทางตา

ที่นี้ก็เรียนเรื่อง 'ตา' กันคำแรก ข้อแรก

เมื่อตาเห็นรูป คือสิ่งที่มากระทบตา ก็เกิดการเห็นทางตา ควรจะเข้าใจแล้วมั้ง ไม่ต้องอธิบายแล้วมั้ง เมื่อตาได้กระทบกันกับรูป ก็เกิดการเห็นทางตา นี่มันชัดเจนไม่ต้องอธิบายอะไรอีกแล้ว และทุกคนก็เคยเป็น เคยผ่านมาแล้วว่า เมื่อตาเห็นรูปก็จะเกิดการเห็นทางตา เขาเรียกว่า จักขุวิญญาณ เราก็เห็น ตาของเรา ก็เห็นรูปอยู่ วันละไม่รู้กี่ครั้ง

การสัมผัสรูปทางตา

ที่นี้สามอย่างนี้ทำงานร่วมกัน คือ ตากับรูปที่เห็น และจักขุวิญญาณที่เกิดขึ้น นี่เป็นสามอย่าง

สามเส้า มาทำงานร่วมกัน ถึงกัน นี้ก็เรียกว่า ผัสสะ คือสัมผัส ก็คือมีสัมผัสทางตา เมื่อมีการเห็นรูปทางตา แล้วก็เรียกว่า มีการสัมผัสทางตา คือตาได้ไปสัมผัสเอารูปเข้าแล้วโดยสมบูรณ์ นี้ก็ควรจะเข้าใจได้ ไม่ต้องอธิบายอะไรอีกแล้วมัง

ความรู้สึกที่อาศัยการสัมผัสทางตา

มีสัมผัสทางตาแล้ว ก็เกิดความรู้สึกทางตา ที่เรียกว่า เวทนา ถ้ารูปที่เห็นสบายแก่ตา ตาก็เป็นสุข สบาย ถ้ามันไม่สบายแก่ตา ตามันก็รู้สึกเป็นทุกข์ เป็นทุกข์ทางตา ที่จริงก็เป็นเวทนา เป็นความรู้สึกที่เป็นสุข หรือที่เป็นทุกข์ มันเกิดขึ้นทางตา เมื่อเราเห็นรูปที่เราไม่ชอบ เราก็เป็นทุกข์ทางตา เมื่อเราเห็นรูปที่เราชอบ เราพอใจ เราก็รู้สึกเป็นสุขทางตา

นี่ ตรงนี้จะทำยุ่งที่ว่า มีเป็นสุข มีเป็นทุกข์แล้ว ถ้าบางอย่างมันไม่ถึงกับจะให้บัญญัติว่าสุขหรือบัญญัติว่าทุกข์ ก็เรียกว่า ไม่สุข ไม่ทุกข์ ก็มีอีกอันหนึ่ง เป็น

สามความรู้สึก นี้เรียกว่าเวทนา...ความรู้สึกอาศัยการสัมผัสทางตา

นี่เวทนานี้มีแล้วย่อมทำให้เกิดความอยาก หรือความต้องการไปตามความหมายของเวทนา คือเวทนาที่ให้ เป็นสุขทางตานั้นมันก็เกิดความอยากจะได้ จะเอา จะมี จะยึดถือ จะครอบครอง

ต้นหา : ความอยาก

ถ้าว่าเวทนาที่เกิดมาจากสัมผัสทางตามันไม่เป็นสุข แต่มันเป็นทุกข์ ความอยากมันก็เกิดขึ้นในทางที่จะไม่เอา ไม่อยากได้ ไม่อยากมี ไม่อยากคุ้มครอง หรือถึงกับอยากจะทำลายเสีย นั่นความอยากอย่างที่หนึ่งมันจะเอา ความอยากอย่างที่สองมันจะทำลายเสีย นี่ก็เรียกว่า ต้นหา คือ ความอยาก ที่เป็นอยู่จริง ที่เป็นไปตามที่เรียกว่าตามบุญตามกรรมดีกว่า ของคนที่ไม่รู้ธรรมะ พอมันอยากจะเอา หรืออยากจะทำอะไรก็ทำตาม มันมีความอยากเกิดขึ้นแล้ว มันมีความคิด

อุปาทาน : ความรู้สึกว่ามีตัวผู้อยาก

ที่นี่มีความคิดที่ลึกซึ้งสลับซับซ้อนอันหนึ่งเกิดขึ้น คือ ความคิดนี้ที่ว่าฉันหรือกูนี่อยาก หรือต้องการ ตรงนี้บางคนอาจจะค้านว่ามันผิดหลัก Logic ทำไมความอยากจึงเกิดก่อน ตัวผู้อยากเกิดทีหลัง มันผิด Logic นั้นมัน Logic ของเด็กๆ มัน Logic ของเรื่องทางวัตถุ แต่ถ้าเป็นเรื่องทางจิตใจ ทางนามธรรม มันเป็นอย่างนั้นจริง มันมีความอยากอย่างไรอย่างหนึ่งขึ้นมา แล้วก็เกิดเหตุให้เกิดความรู้สึกว่า มีตัวฉัน มีตัวกู มีตัวเรา ผู้อยาก นี้ก็เรียกว่า อุปาทาน

ชีวิตมีปัญหาเพราะมี 'ตัวกู'

ที่นี่มันก็มีความคิดประเภทที่มีตัวฉัน ตัวกูนี้ สมบูรณ์ขึ้นๆ จนมันทำอะไรไปตามที่มันอยาก หรือมันยึดถือ อันต์บต่อจากนั้นไป มีตัวฉัน มีตัวเราขึ้นมาแล้ว ก็มีความเต็มที่มีความหมายแห่งตัวเรา เหมือนกับว่าเรา

คลอດตัวเราออกมาเป็นตัวเราขึ้นมาโดยสมบูรณ์ มันก็เลยได้มีปัญหากเกิดขึ้นแก่ตัวเรา

ถ้าไม่มีตัวเรา ปัญหาก็คงไม่รู้จะเกิดแก่ใคร พอมีความรู้สึกเป็นตัวเราขึ้นมาสำหรับยื่นโรงแล้ว ปัญหาต่างๆมันก็เกิดขึ้นแก่สิ่งที่เรียกว่าตัวเรา นั่นคือความคิดอย่างผิดๆ นั่นอะไรๆมันก็ไปรวมอยู่ที่ตัวเรา ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย มันกลายเป็นของเรา เราก็ต้องมีความทุกข์ การได้ การเสีย การแพ้ การชนะ การอะไรต่างๆมันก็เป็นของเรา มันก็เลยมีปัญหาลำหรับจะเป็นทุกข์

หรือเมื่ออะไรมันเป็นไปตามธรรมชาติ มันก็กลายมาเป็นของเรา เป็นของตัวเรา นี่เรื่องที่มันเป็นไปตามธรรมชาติ มันควรจะเป็นไปตามธรรมชาติ มันกลับมารู้สึกแก่จิตของเราว่าเป็นเรื่องที่เกิดแก่เรา เพราะมันมีตัวเราเกิดขึ้นมาแล้ว มาคอยรับอยู่ นี่พอเริ่มเรียน ก ข ก กา ก็ดูซั๊กจะงง หรือมึด หรือเวียนหัวแล้วใช่ไหม

ถ้าอย่างนี้ดูจะต้องยอมแพ้แล้ว แต่มันหลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่มันจะไม่ต้องเป็นอย่างนี้ พระพุทธศาสนาเป็นอย่างนี้

เอง เราผู้เรียนต้องเรียนอย่างเรียนวิทยาศาสตร์ เรียนอย่างมีของจริงปรากฏอยู่เฉพาะหน้า ไม่ใช่สันนิษฐานว่ามีอยู่ หรือเป็นอยู่โดยการสันนิษฐาน โดยการคำนวณ โดยการใช้สมมติฐานว่ามันมีอยู่ อย่างนี้ไม่ได้ ถ้าไปเรียนอย่างนั้นมันกลายเป็นเรียนปรัชญา ไม่ใช่เรียนวิทยาศาสตร์ เรียนพุทธศาสนาต้องเรียนอย่างวิทยาศาสตร์ ฉะนั้นขอให้ทบทวนฟังอีกรอบหนึ่ง

หรือถ้าจะจัดก็จัดให้ถูกต้องว่า เรามีตา แล้วก็ตาเห็นรูป ก็เกิดการเห็นทางตา นี่เป็นเรื่องที่ ๓ เรื่องที่ ๑ คือตา เรื่องที่ ๒ คือรูป เรื่องที่ ๓ คือเกิดการเห็นทางตา แล้ว ๓ สิ่งนี้มาทำงานสัมพันธ์กันเรียกว่า 'ผัสสะ' หรือการกระทบทางตา พอหลังจากการกระทบก็ต้องเกิดความรู้สึกที่เป็นพอใจหรือไม่พอใจ คือสุขหรือทุกข์ หรือไม่ถึงกับเป็นสุขเป็นทุกข์ นี้เรียกว่า 'เวทนา' อาศัยการกระทบทางตา อย่าไปเอาเรื่องนอกตัว เอาเรื่องที่เคยผ่านมากับตัวแล้ว ที่ตาเคยเห็นรูปอะไรแล้วเกิดความรู้สึก แล้วก็พอใจในบางกรณี ในบางกรณีไม่พอใจไป เอาเรื่องจริงนั้นแหละมาปรับกันเข้ากับหัวข้อธรรมะนี้

กระทบทางตาแล้วก็เกิดความรู้สึกทางตา พอใจหรือไม่พอใจ หรือไม่กล่าวได้ว่าพอใจหรือไม่พอใจ เรียกว่าเวทนา ถ้ารู้จักเวทนาชัดพอแล้วก็จะเรียกว่าเรียนได้ พอจะเรียนได้

ถ้าเวทนายังเป็นเพียงคำพูด เป็นลมๆอยู่ ก็จะไม่รู้ธรรมชาติหรือ เวทนาที่เราเคยผ่านมาแล้วมีมาแล้วนั้น บางครั้งเป็นสุขเวทนา...เพราะมันถูกใจ บางครั้งเป็นทุกข์เวทนา...เพราะไม่ถูกใจ หรือบางครั้งมันยังกลางๆอยู่ ไม่อาจจะพูดได้ว่าถูกใจหรือไม่ถูกใจก็ยังมี

ต้องรู้จักเวทนานี้ให้ดี ๆ เวทนานี้จะเป็นตัวที่ทำให้เกิดปัญหา เกิดเรื่องเกิดราวเกิดฆ่ากันตาย เกิดอุบัติเหตุ ในทางศีลธรรมอะไร ก็เพราะสิ่งที่เรียกว่า เวทนานี้ นั่นชีวิตตัวร้ายมันก็จะอยู่ตรงที่เป็นเวทนานี้

ที่นี่มันยังไม่จบ พอเป็นเวทนาแล้วมันก็อยากที่มันจะทำเรื่องของมันต่อไป มันก็อยากโดยสมควรแก่เวทนา เวทนาเป็นที่พอใจก็อยากได้ เวทนาไม่เป็นที่พอใจมันก็อยากทำลายเสีย นี่เราจึงเห็นมีการฆ่า หรือสิ่งที่ตรงกันข้ามจากการฆ่า เรียกว่าความอยาก หรือ

ค้นหา

ค้นหา แปลว่า ความอยากที่มาจากความโง่ ความอยากที่มาจากสติปัญญา นั้นไม่เป็นไร ไม่เรียกว่า ค้นหา ต้องเป็นค้นหาที่มาจากความโง่ ความที่ยังไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นอะไร ก็เคยอยากกันทุกคนนี่ พุดกันตรงๆ ดีกว่า ทุกคนเคยอยากชนิดนี้มาแล้วทั้งนั้น อยากจะเอา เมื่อถูกใจ อยากจะไม่เอา อยากจะทำลายเมื่อไม่ถูกใจ

ไปทำความรู้สึกซ้ำกันเสียใหม่ ในความอยากนั้น ให้รู้จัก รู้สึกโดยประจักษ์แก่ความอยากเหมือนกับว่า มองเห็นด้วยตา แต่เรื่องนี้มันไม่ใช่เรื่องที่มองเห็นด้วยตา มันเรื่องมองเห็นด้วยใจ แต่ว่าขอให้มองเห็นด้วยใจ อย่าให้เป็นเรื่องที่ฝันเอาหรือคำนวณเอา

เราเคยมีความอยาก อยากมาก อยากน้อย อยากได้ อยากเอา อยากเป็น อยากทำลาย อยากอะไร ก็มี ความอยากนี้เรียกว่าค้นหาทั้งนั้น ความอยากนี้เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ พอเกิดความอยากเสร็จแล้ว มันก็เกิดความรู้สึกที่เป็นปัญหาหนักขึ้นไปอีก ก็คือว่ารู้สึกว่ามีตัวฉัน มีตัวฉัน

ฉันเป็นผู้อยาก ฉันเป็นผู้ต้องการ ฉันเป็นผู้อย่างนั้นอย่าง
นี้ นี่เรียกว่าอุปาทาน

ฉะนั้นช่วยจำไว้ให้แม่นๆนะ คำในภาษาศาสนา
มันมีความหมายไม่เหมือนกันกับชาวบ้านธรรมดา เช่น
คำว่าเวทนานี้ ไม่ได้หมายถึงสงสารหรืออก มันหมายถึง
ความรู้สึก ๓ อย่างนั่นแหละ รู้สึกพอใจ หรือไม่พอใจ
หรือว่าไม่เป็นทั้งสองอย่างนั้น นี่เรียกว่าเวทนา

ค้นหา : ความอยากทุกชนิด

ทีนี้พอมาถึง ค้นหา ก็คือความอยาก ไม่ใช่
ค้นหาการมรรณอย่างเดียว ค้นหาการมรรณก็รวมอยู่
ในความอยากนี้ด้วยเหมือนกัน แต่ว่า ค้นหาที่เป็น
ภาษาธรรมะเท่านั้น หมายถึง อยากทุกชนิดแหละ
อยากได้ อยากมี อยากเป็น อยากเอา อยากไม่ให้ได้
อยากไม่ให้มี อยากไม่ให้เป็น อยากไม่ให้เอา นี่ก็เรียก
ว่าค้นหาทั้งนั้น ถ้ามันชื่อว่าความอยากแล้ว ก็เรียกว่า
ค้นหาทั้งนั้น ไม่ได้เป็นเฉพาะเรื่องการมรรณ

ที่นี้ก็มีความอยาก ลองไปทบทวนดู เดี่ยวนี้เวลาไม่พอ ก็ไปทบทวนดูวันหลังก็ได้ ว่าเรามั่นเคยอยากครบบริบูรณ์อย่างนี้หรือไม่

ตัวผู้อยากไม่มีจริง เป็นเพียงความคิด

แล้วพออยาก แล้วมันก็มีความรู้สึกอันหนึ่งซึ่งเป็นผู้อยาก ความรู้สึกที่ว่ากูผู้อยาก กูอยากนี่เพิ่งพลุ่งขึ้นมาภายหลังจากที่ความอยากมันได้เกิดขึ้นเต็มขนาดแล้ว นี่จะถูกค่านว่ามันผิดตรรก ไม่มีตัวผู้อยากสักทีทำไมอยากได้ นี่มันเป็นเรื่องจิตใจ เป็นเรื่องธรรมะ เป็นเรื่องของศาสนา แล้วมันก็พิสูจน์อยู่ในตัว พร้อมกันไปเพื่อให้รู้ว่าตัวฉัน ตัวกู ตัวผู้อยากนั้นไม่ใช่ของจริง มันเป็นมายา เป็นลมๆแล้งๆ ฉะนั้นมันจึงเกิดเมื่อไหร่ก็ได้ แล้วมันจึงเกิดภายหลังแต่จิตรู้สึกอยากเสียก่อน เมื่อจิตมันรู้สึกอยากแล้ว มันจะเกิดความรู้สึกว่าฉันอยาก

นี่จำไว้ในฐานะเป็นของแปลกของหลักธรรมะ มันไม่มี Logic อย่างชาวบ้านนะ มันเกิดความอยากแล้ว

มันเกิดตัวผู้อยากทีหลัง แต่ชาวบ้านเขาต้องมีตัวผู้อยาก
 ผู้ทำเสียก่อนชิมันจึงจะมีการกระทำ นั่นมันเรื่องง่ายๆ
 ตื่นๆของชาวบ้าน เป็นเรื่องทางวัตถุ ทางร่างกาย เสีย
 มากกว่า เรื่องทางจิตอันลึกซึ้งซึ่งที่จะแสดงให้เห็นว่า
 ตัวฉัน ตัวเรา ตัวผู้อยากนั้นไม่มีตัวจริง เป็นความคิด
 ที่เกิดขึ้นอย่างลมๆแล้งๆ หลังจากที่มันมีความอยาก
 เกิดขึ้นแล้วในใจ

ครั้นเกิดความอยากแล้ว มันก็เกิดเป็นความรู้สึก
 มีตัวผู้อยาก ส่วนตอนนี้เรียกว่าอุปาทาน

ความรู้สึกที่เข้าไปถือเอาว่าเป็นตน ของตน

อุปาทาน แปลว่า เข้าไปถือเอา เกิดความรู้สึก
 ชนิดหนึ่งที่เข้าไปถือเอาเรื่องนั้นว่าเป็นตัวตน ว่าเป็น
 ของตน เราเรียกความรู้สึกอันนี้ว่าเราบ้าง ว่าของเรา
 บ้าง ถ้ามันรุนแรงนักก็ว่ากูว่าของกู ธรรมดาที่ว่าฉัน
 หรือของฉัน เราหรือของเรา แล้วก็ไม่ต้องพูดแหละ
 เข้าใจว่าเคยมาแล้วทั้งนั้นแหละ แต่ไม่รู้เรื่อง ไม่รู้ลำดับ

ไม่รู้ว่าอะไรเป็นเหตุของอะไร ความรู้สึกเป็นตัวกูตัวฉัน
 อย่างนั้นอย่างนี้ เคยกันมาแล้วทั้งนั้น เกิดได้แก่บุคคล
 ที่มีอายุพอสมควรที่จะรู้ความหมายของคำว่าสุขหรือ
 ทุกข์ ฉะนั้นเด็กๆ อายุ ๔ - ๕ ขวบ ก็จะมีเริ่มเกิดความรู้สึก
 รู้สึกทั้งหมดนี้ได้ นี่เกิดอุปาทาน...ความรู้สึกประเภท
 ตัวตนผู้อยาก

การเกิดแห่งตัวตนที่สมบูรณ์

แล้วก็เกิดเป็นความรู้สึกประเภทที่ว่าเนื่องต่อกัน
 ไปว่า มีความมีขึ้นแห่งตัวตน เรียกว่าภพ ภาวะ...ความ
 มีขึ้นแห่งตัวตน มีภพนี้ก็เหมือนกับว่ามีท้องแก่ แล้วมัน
 ก็คลอดออกมาเป็นชาติ คือตัวตนที่สมบูรณ์

การเกิดทางนามธรรม ทางภาษาธรรมฝ่ายจิต
 ฝ่ายวิญญาณเกิดตรงนี้ เกิดเมื่อมีความรู้สึกเป็นตัวตน
 โดยสมบูรณ์ไหลออกมาเต็มอยู่ในความสำนึก นี้เรียก
 ว่า ชาติ ฉะนั้นเราเกิดชาติเป็นตัวตนตัวเราในวันหนึ่งได้
 หลายครั้ง อาศัยเรื่องทางตาก็เกิดได้อย่างที่ว่านี้ อาศัย

เรื่องทางหูก็เกิดได้อย่างเดียวกันอีก ทางจมูกได้กลิ่นก็เกิดได้อย่างเดียวกัน ลิ้นก็อย่างเดียวกัน สัมผัสผิวหนังก็อย่างเดียวกัน คตินึกเอาเองภายในก็อย่างเดียวกัน มันเกิดได้ตั้งหกทาง

ไม่รู้เรื่องชีวิต ก็จะมีแต่ความทุกข์

ฉะนั้น ความเกิดแห่งตัวเราตัวตนนี้เกิดได้ถึง ๖ ทาง ฉะนั้นวันหนึ่งๆจึงมีการเกิดได้มากหลายสิบครั้ง อาจจะเป็นร้อยครั้งก็ได้ ขอให้ศึกษาที่นั่นแล้วจะรู้จักตัวพุทธศาสนา ตัวธรรมะที่เป็นตัวพุทธศาสนา ที่อื่นไม่มี ที่อื่นเป็นไปไม่ได้ ฉะนั้นคุณจะชอบหรือไม่ชอบก็ตามใจ สัมครจะเรียนหรือไม่สัมครจะเรียนก็ตามใจ แต่พระพุทธเจ้าท่านได้มอบสิ่งนี้ให้ว่า นี่แหละเป็นจุดตั้งต้นของการศึกษาพระพุทธศาสนา นี่เราปล่อยไปตามเรื่อง ที่มันเป็นไปตามธรรมชาติ มันก็เกิดความทุกข์ขึ้นมาอย่างนี้ แล้วก็มีอวิชชาเป็นเจ้าของเรื่อง ก็คือในขณะที่เราได้เห็นรูปด้วยตา ได้รู้เห็น ได้สัมผัสทางตา อะไรตลอด

เวลานั้นมันเต็มอยู่ด้วยอวิชชา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการสัมผัสนั้นแหละ สัมผัสทางตาในรูปที่สวยงามหรือไม่สวยงามนั้นแหละ ในขณะที่สัมผัสนั้นแหละมันมีอวิชชา จิตมันมีอวิชชา...มันไม่รู้ว่าเป็นอะไร คืออย่างไร มันก็สัมผัสด้วยความโง่ คืออวิชชา ก็เกิดความรู้สึกตามความโง่ ตามอวิชชา ว่าสวยบ้าง ไม่สวยบ้าง น่ารักบ้าง ไม่น่ารักบ้าง มันไม่เฉยหรือมันไม่เป็นกลางอยู่ได้ นี่เรียกว่าผัสสะด้วย อวิชชาหรือความโง่ ก็เกิดเวทนาขึ้นมาตามความโง่

แล้วเกิดความอยากคือตัณหาขึ้นมาตามความโง่ แล้วอุปาทานยึดถือเป็นตัวเป็นตนขึ้นมาตามความโง่ แล้วก็เกิดภพत्वความโง่ คลอดออกมาเป็นคนโง่ ดิ้นเร่าๆอยู่นี้ ทั้งสายนั้นแหละมันเต็มไปด้วยอวิชชา มันเจืออยู่ด้วยอวิชชา

ฉะนั้น เราต้องรู้ชีวิตนี้ดีว่า ถ้าปล่อยไปตามเรื่อง มันจะเกิดความทุกข์ มันจะเป็นปฏิจจสมุปบาท ที่ทำให้เกิดความทุกข์อย่างที่ได้พูดไปแล้ว แล้วมันมีอวิชชาเป็นเจ้าเรือน ถ้าไม่ยอมแพ้ มีความอดทนพอ ก็ทน

ศึกษาให้เข้าใจ มันมีเรื่องนี้เรื่องเดียว เป็นทั้งหมดของ
พุทธศาสนา คือเป็นตั้งแต่ ก. ถึง ฮ.

ถ้ายอมแพ้ก็ไม่ต้องศึกษา แล้วก็ไปจับเอาเรื่อง
ขี้ปะติ๋ว^๑นั้นบ้างนี่บ้าง ร้อยเรื่องพันเรื่องมาศึกษา แล้วมัน
ก็จะไม่เข้าถึงตัวพุทธศาสนา ถ้าคุณอยากจะเข้าถึงหัวใจ
พุทธศาสนา คุณต้องศึกษาเรื่องนี้ อย่างที่พระพุทธเจ้า
ท่านได้ตรัสไว้

ความรู้เรื่องชีวิตที่แท้จริงคือรู้ปัจจุสมุปบาท

เล่านิทานเรื่องนี้ให้ฟังอีกทีก็ได้ว่า...

พระพุทธเจ้าเป็นพระพุทธเจ้าแล้วนะ สมบูรณ์
แล้ว วันหนึ่งท่านนั่งอยู่พระองค์เดียว คิดว่าไม่มีใครมา
นั่งอยู่ด้วย ท่านเห็นเป็นโอกาสเหมาะ ท่านก็เลยท่อง
ข้อความนี้ขึ้นมา เหมือนกับว่าบางคนเวลาเขาว่างดี
เขาก็ร้องเพลงเล่นนั่นแหละ เขาร้องเพลงเล่น

เมื่อพระพุทธเจ้าท่านประทับอยู่องค์เดียว ท่านก็
เกิดร้องเพลงนี้ขึ้นมา ที่เป็นภาษาบาลีมีว่า

จกขุณฺจ ปฏิจฺจ รุเป จ อุปฺปชฺชติ จกขุวิญญานํ
 ตินฺนํ สงฺคติ ผสฺโส
 ผสฺสปฺจฺจยา เวทนา
 เวทนาปฺจฺจยา ตณฺหา
 ตณฺหาปฺจฺจยา อุปาทานํ
 อุปาทานปฺจฺจยา ภโว
 ภวปฺจฺจยา ชาติ
 ชาติปฺจฺจยา ชรามรณํ โสภปริเทวทุกฺขโทมนสฺ

สุปายาสา สมฺภวนฺติ

นี่ท่านว่าเรื่องตา แล้วก็ท่านว่าเรื่องหูอีก ข้อความ
 เหมือนกันแหละ แล้วก็ว่าเรื่องจมูก ข้อความเหมือน
 กัน เรื่องลิ้น เรื่องผิวหนัง เรื่องจิตใจ ดูอาการคล้ายๆ
 กับว่าท่านเป็นสุขอย่างยิ่งที่ได้พูดอย่างนี้ ซึ่งเป็นเรื่อง
 สูงสุดในพระพุทธานุศาสนานของท่าน

ที่นี้ท่านเหลือใจไป อ้าวพระองค์หนึ่งมาขึ้นฟังอยู่
 ข้างหลัง เข้าดีแล้วๆ เธอมาแล้ว นี่เอาไป อุกุคฺคฺนฺหาหิ
 ปฺริยาปฺุณฺหาหิ เอาไป เอาไปเรียน เอาไปศึกษา อันนี้เป็น
 อาทิพรหมจรรย์ เป็นเงื่อนต้นของพรหมจรรย์ แล้วก็

เป็นไปเรื่อยจนเป็นถึงที่สุดของพรหมจรรย์ เรื่องมันเป็น
 อย่างนี้ ท่านไม่มีเรื่องอื่น มีแต่เรื่องความทุกข์เกิดขึ้นมา
 อย่างไร จะดับไปอย่างไร นี่เป็นตัวของพระศาสนา นี่
 เป็นที่มาของปริจฉสมุပ္บาทที่เราถือว่าสำคัญอย่างยิ่ง
 จัดเป็นตัวพุทธศาสนาแท้ๆ ความรู้เรื่องชีวิตโดยแท้จริง
 ก็คือเรื่องปริจฉสมุပ္บาท ซึ่งเป็นตัวพุทธศาสนา

สิ่งที่อาศัยกันแล้วปรุงขึ้นมา

ถ้าเรียกเป็นภาษาฝรั่ง เขาเรียกว่า Dependent
 Origination *Dependent* แปลว่า อาศัยกัน อาศัยกัน
Origination แปลว่า ปรุง ปรุงกันขึ้นมา อาศัยกันแล้ว
 ปรุงขึ้นมาๆ นี้เรียกว่า ปริจฉสมุပ္บาท

อาศัยต่อกับรูปเกิดจักขุวิญญาณ จักขุวิญญาณ
 ปรุงผัสสะ ผัสสะปรุงเวทนา เวทนาปรุงตัณหา ตัณหา
 ปรุงอุปาทาน ไม่มีอะไรเป็นตัวเอง มีแต่ปรุงและถูกปรุง
 ถูกปรุงแล้วก็ปรุงต่อไป นี้เรียกว่าปริจฉสมุပ္บาท

มีชื่อเรียกว่า อิทัปปัจจยตาก็มี มีชื่อเรียกว่า

ตถตา...มันเป็นเช่นนี้เอง ก็มี มีชื่อเรียกว่าอัญญตถตา ...มันไม่เป็นอย่างอื่นไปจากความเป็นอย่างนี้ได้ ก็มี อวิตถตา...มันไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนี้ ก็มี เป็น ธรรมนิยามตา...เป็นกฎตายตัวของธรรมตา เป็นธัมมัญญุตตา...เป็นการตั้งอยู่โดยธรรมตา แต่มันมีใจความ สำคัญอยู่ตรงเรื่องที่ว่า เป็นปฏิจจสมุปบาท นี้เป็นตัว พุทธศาสนา

อยากจะบอกให้ทราบว่า ที่คนในโลกไม่กล้าพูด นั้นเพราะไม่รู้พุทธศาสนา ก็เพราะไม่สนใจเรื่องนี้ ใน เมืองไทยนี้แหละ เขายังถือเป็นหลักกันว่า เรื่องนี้อ่า เอมาสอน อ่าเอมาสอน เรื่องปฏิจจสมุปบาทอ่า เอมาสอน ยังไกลเกินไป ยังลึกเกินไป คนไม่เข้าใจ อ่า เอมาสอน เพราะฉะนั้นคุณจึงไม่เคยได้ยิน

แต่มันขัดกับที่พระพุทธเจ้าท่านว่า นี่มันเป็นจุด ตั้งต้นของการศึกษา ในเมืองไทยก็ดี ต่างประเทศก็ดี พวกที่ศึกษาพุทธศาสนามันไม่ได้ตั้งต้นด้วยเรื่องนี้ อย่าง ที่บอกแล้วบอกอีกว่าให้พวกคุณถือไว้ว่า ถ้าจะลงมือ ศึกษาพุทธศาสนาแล้ว ก ข ก กา ของมันตั้งต้นที่ตา

หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
 ธรรมารมณ์ มาถึงกันเข้าเรียกว่าวิญญาณ ถึงกันเข้า
 เรียกว่าผัสสะ ให้เกิดเวทนา เกิดตัณหา เกิดอุปาทาน
 เกิดภพ เกิดชาติ นั้นแหละคือตัว ก ข ก กา ที่เป็นไป
 ตามลำดับ จนถึงที่สุดฝ่ายความทุกข์แล้วก็ถอยกลับ
 เป็นเรื่องฝ่ายที่ดับทุกข์

เราเข้าใจฝ่ายที่มันเกิดทุกข์เกิดความทุกข์เสีย
 ก่อน นี่เรื่องตาเป็นอย่างไร ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น
 ทางกาย ก็เป็นอย่างนั้นแหละ อะไรมากระทบผิวหนัง
 นิ่มนวลก็ไปอย่างหนึ่ง หยาบคาย กระจกก็ไปอย่างหนึ่ง
 เมื่อเกิดอาการผัสสะ เวทนา ไปตามลำดับ

ความจำปรุ้งเป็นอารมณ์เพื่อจิตใจจะสัมผัส

ที่นี้เรื่องที่ ๖ นั้นมันออกจะยากสักหน่อยคือ มัน
 เป็นเรื่องทางจิต ทางมโน ทางจิต ไม่ได้ทำงานที่ตา หู
 จมูก ลิ้น กาย ห้าอย่างนี้ แต่จิตมันกำลังทำงาน นั่งอยู่
 ตรงนี้แหละ เศร้าเพื่อละเมอฝันถึงเรื่องแต่หนหลัง ใน

อดีตเอามาเป็นอารมณ์สำหรับมโนกระทบกันเข้ากับ
ธรรมารมณ์นี้ ก็เกิดมโนวิญญาณ แล้วก็เกิดผัสสะ
เวทนา ตัณหา อุปาทาน อย่างเดียวกันได้ ปัญหามันจึง
ยากอย่างที่หนักนี้ แม้ว่าตาไม่ได้เห็นรูป หูไม่ได้ฟังเสียง
จมูกไม่ได้ดมกลิ่นอะไรก็ตาม แต่จิตมันยังสัมผัสอารมณ์
ในอดีตที่มันสะสมไว้ได้ ที่แท้มันก็เรื่องตา หู จมูก ลิ้น
กาย ในอดีตนั้นแหละมาทำสัมผัสใหม่โดยทางจิตใจ

ฉะนั้นเราจึงมีโอกาสมากเหลือเกินที่จะมีความ
ทุกข์ เพราะเรื่องทางจิตใจ เอามาคิดนึกเมื่อไรก็ได้ มัน
เกิดโอกาสเหมาะเมื่อไร ความจำแต่หนหลังมันก็ขึ้นมา
เคยโกรธใคร เกลียดใคร รักใคร เคยได้ เคยเสีย เคยแพ้
เคยชนะ เคยอะไรต่างๆ มันเอามาปรุงเป็นอารมณ์
อันหนึ่งสำหรับจิตใจจะสัมผัส แล้วมันก็สัมผัสไปตาม
เรื่องที่เราเรียกว่าปฏิจัสมุปปบาท

นี่ถ้าคุณไม่มองเห็นชีวิตอันนี้แล้วก็ป่วยการที่จะ
ศึกษาเรื่องชีวิต หรือปัญหาของชีวิต หรือหนทางแห่ง
ชีวิต หรือศิลปะแห่งการครองชีวิต เราต้องรู้จักตัวชีวิต
จริงๆอย่างที่ว่ามานี้จนเราควบคุมมันได้ เราจึงจะไม่มี

ความทุกข์ เรียกว่าเรามีกรรมะสำหรับควบคุมชีวิตได้
ไม่ต้องเป็นทุกข์

กระแสแห่งชีวิตฝ่ายที่จะให้เกิดความทุกข์

นี่ก็ได้บอกให้ฟังว่าชีวิตนี้เป็นสิ่งที่ต้องรู้จัก หรือ
ต้องรู้ว่าถ้าปล่อยไปตามเรื่องมันจะเกิดความทุกข์ แล้ว
มันจะเกิดกระแสปฏิจจสมุปบาท แล้วมันจะมีอวิชชา
ความโง่ไม่รู้อะไรเป็นเจ้าเรือนไปในทุกกรณี ตา หู จมูก
ลิ้น กาย ใจ ขึ้นตอนไหนก็ตาม อวิชชามันเข้าควบคุม
ทั้งนั้น

เมื่อเห็นรูปก็อวิชชา เมื่อเกิดจักขุวิญญาณก็
อวิชชา เมื่อสัมผัสก็อวิชชา เมื่อเวทนาจิอวิชชา เมื่อ
ตัณหาก็อวิชชา เมื่ออุปาทานก็อวิชชา เมื่อภพเมื่อชาติ
ก็อวิชชา ตลอดสายเป็นความทุกข์ นี่เรียกว่ามีอวิชชา
เป็นเจ้าเรือน และปฏิจจสมุปบาทคือกระแสแห่งชีวิต
ฝ่ายที่จะให้เกิดความทุกข์ มันก็ตั้งขึ้นเป็นสายกว่าจะ
เป็นความทุกข์ จบลงที่ความทุกข์

วิญสงสารของใจ

ที่นี้มันก็จะซ้ำซากๆ จนเป็นความเคยชิน ความซ้ำซากนี้เราเรียกว่าวิญสงสาร

คำว่าวิญสงสาร นี้เข้าใจว่าท่านทั้งหลายเคยได้ยินมาแล้ว แต่อาจจะเข้าใจความหมายไม่ถูกต้อง หรือความหมายคนละอย่างก็ดีกว่า วิญสงสารที่เขาว่าเวียนว่ายตายเกิด ตายเข้าโลงแล้วเกิดใหม่ ตายอีก เกิดใหม่ ตายอีก อย่างนี้เรียกว่าวิญสงสารก็ถูกเหมือนกันแหละ นั้นมันวิญสงสารโดยเอาร่างกายเป็นหลัก

กิเลส กรรม ผลของกรรม

ที่นี้วิญสงสารเป็นเรื่องของใจโดยแท้ นี้ก็คือเรื่องที่กำลังพูด

เรามีความพอใจหรือไม่พอใจก็ตาม มันก็เกิดกิเลส คือ ความพอใจ หรือไม่พอใจ มันก็เป็นกิเลส ความรัก ความโกรธ ความโลภ ความหลง นั้นมันเป็นกิเลส

ที่นี้ กิเลสก็เป็นเหตุให้เราทำไปตามอำนาจของ กิเลส นี่เขาเรียกว่ากรรม กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม ความรู้สึกของเราทำให้เราทำอะไรลงไป อย่างหนึ่ง ที่เราทำลงไปนั้นเรียกว่ากรรม ที่นี้กรรมมันก็ต้องมีผลกรรมตามสมควรแก่กรรม เราก็ได้รับผลกรรม

ที่นี้กิเลสมันก็เกิดขึ้นมาใหม่จากการที่ได้รับผลกรรม มันไม่หยุดอยู่ว่ารับผลกรรมแล้วเลิกกัน รับผลกรรมเป็นที่พอใจมันก็เกิดอยากทำต่อไปเพื่อได้มากขึ้น อะไรทำนองนี้ ถ้าไม่พอใจมันก็คิดไปในทางร้าย ในทางทำลาย ในทางฆ่าทางฟันไปตามเรื่อง

สรุปความว่า รับผลกรรมแล้ว กิเลสไม่ได้หยุด กิเลสเกิดต่อไปในรอบที่สอง ความอยากเป็นเหตุให้กระทำ กระทำแล้วได้รับผลกรรม มันก็ทำให้อยากต่อไปอีก อยากแล้วก็ทำอีก ได้ผลของการกระทำ แล้วก็อยากต่อไปอีก แล้วก็ทำ ได้รับผลของการกระทำ แล้วก็อยากต่อไปอีก

ไปดูสิ่งที่เรียกว่าวัฏสงสาร คือวนของสามสิ่งนี้ เรียกว่าวัฏสงสาร ที่มันมีอยู่ในชีวิตของเราจริงๆ

ถ้าเรามีปัญญามองเห็นชีวิตของเราโดยแท้จริง โดยประจักษ์แล้ว เราจะมองเห็นวิฏสงสารอยู่ในชีวิตนั้น คือว่าชีวิตของเรานี้มันจะมีความอยาก แล้วมีการกระทำตามความอยาก แล้วมันได้ผลโดยสมควรแก่การกระทำ แล้วมันก็อยากอีก มันก็อยากอันใหม่ต่อไปอีก มันเนื่องมาจากที่มันได้รับผลนั้นแหละ มันก็อยากอีก ก็ทำอีก ได้รับผลอีก อยากอีก ทำอีก ได้รับผลอีก บางทีหลายๆเรื่อง หลายๆวง มาพัวพันกันยุ่งไปหมดก็มี

วิฏสงสารคือชีวิต ชีวิตคือวิฏสงสาร

นี่ถ้าคุณจริงในข้อที่ว่า จะศึกษาชีวิตละก็ ต้องศึกษาชีวิตจนมองเห็นอันนี้ว่า ในชีวิตนี้เต็มไปด้วยวิฏสงสาร ไม่ต้องเข้าใจ นั่นมันวิฏสงสารอีกแบบหนึ่ง เขาถือกันอีกแบบหนึ่ง ไว้ให้เขาเราไม่เห็นว่าเป็นปัญหาอะไร ที่มันเป็นปัญหา ที่มันทรมาณเรานักหนา ก็คือวิฏสงสารในชีวิตหนึ่งๆ นี้รอบหนึ่งของความอยาก ของการกระทำ แล้วได้รับผล แล้วอยาก แล้วกระทำ ได้รับ

ผล รอบหนึ่งๆนี้เรียกว่าวัฏสงสาร

ก็ไปนึกดูซิที่เราเคยอยากอะไรบ้าง เมื่อวานนี้ก็
ได้ วันนี้ก็ได้ ถ้าเราทำอะไรลงไปตามนั้น แล้วมันได้ผล
ขึ้นมา แล้วเราหยุดอยากได้เมื่อไหร่ แล้วก็อยากต่อไป
อีก ถ้าได้อย่างที่เราต้องการก็อยากได้มากขึ้นไปอีก ก็
อยากจะลองอย่างอื่นอีก หรือถ้าไม่ได้ตามที่ต้องการ
มันก็อยากจะลองอย่างอื่นอีก มันก็ไม่หยุด

ฉะนั้น ชีวิตก็คือวัฏสงสารนี้เอง

วัฏสงสารก็คือชีวิตนั่นเอง

นี่การที่รู้จักว่าชีวิตมันคืออะไร มันก็เป็นอย่างนี้

ลักษณะแห่งความทุกข์

ทีนี้เราก็จะมองเห็นได้ว่ามันเป็นไปตามกรรม
เข้าไปอยู่ในวงของกรรม ขอบเขตของกรรม หรือว่าใน
คุกในตารางของกรรม ซึ่งจะต้องเป็นไปตามกรรม แม้ว่า
จะเป็นกรรมดีมันก็เป็นคุกเป็นตารางชนิดหนึ่งเหมือนกับ
กรรมชั่ว เพราะมันไม่พ้นไปจากกรรมไปได้ มันต้อง

ทนรับภาระ เป็นของหนักของชีวิต ที่เป็นดีก็แบกหาม
ความดี ที่เป็นร้ายก็แบกหามความร้าย มันทุลักทุเล
ด้วยกันทั้งนั้น นี่เขาเรียกว่าความทุกข์

ฉะนั้น ความทุกข์ในความหมายที่สมบูรณ์ นั้น
ก็คือ ดูแล้วมันน่าระอา อย่าเข้าใจครึ่งเดียว โดยมาก
เข้าใจครึ่งเดียวว่า ความทุกข์นั้นคือเจ็บปวดเหลือทน
เรียกว่าความทุกข์ ที่รู้สึกว่าจะไม่เจ็บปวด สบาย เอร็ด
อร่อย สนุกสนาน มันก็ระวังให้ดี มันก็มีลักษณะ
แห่งความทุกข์คือดูแล้วน่าระอา นี่ขอให้รู้ไว้ว่า คำว่า
ความทุกข์ ทุกข์ นี่ใช้แม้แก่สิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจ

พระบาลีมีอยู่กลุ่มหนึ่ง คำว่าความทุกข์ นี้มี
ความหมาย ใช้แม้แก่สิ่งที่ไม่มีชีวิตจิตใจ เช่นก้อนหิน
เช่นอะไรเหล่านี้ มีลักษณะแห่งความทุกข์ โดยที่มีหลัก
ว่า มันไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลง สิ่งใดไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลง
สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดทั้งไม่เที่ยง ทั้งเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็น
อนัตตา เช่นว่าก้อนหินนี้ไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลง จึงมี
ลักษณะแห่งความทุกข์คือดูแล้วน่าระอา เพราะไม่เที่ยง
และเป็นทุกข์ จึงว่าเป็นอนัตตา ไม่เป็นตัวเป็นตนของ

มันเลย เป็นไปตามธรรมชาติธรรมดา ไม่ใช่ตัวตนของ
มันเลย

ความไม่เที่ยงเป็นสิ่งที่น่าระอา เป็นความทุกข์

ความทุกข์คำนี้ ความหมายมันกว้างมากกว่าที่
เขารู้สึกกันอยู่ตามธรรมดา คนทั่วไปรู้สึกความหมาย
คำว่าความทุกข์คือเจ็บปวด ทนยาก เท่านั้นแหละ แต่
ความจริงที่เป็นสุขสบาย เวิร์ดอ้อย สนุกสนาน นั้นมัน
ก็มีลักษณะที่ไม่เที่ยง เมื่อมันไม่เที่ยง มันก็น่าระอา มี
ลักษณะแห่งความน่าระอา เป็นของน่าระอา

หรือเราจะมองให้ละเอียดกันสักหน่อยว่า เมื่อ
เป็นทุกข์เจ็บปวด เราก็ทนไม่ไหว ที่นี้สบาย พอใจ สนุก
สนาน เวิร์ดอ้อย มันก็คือความทนหนักชนิดหนึ่งซึ่งเรา
ไม่รู้สึกว่าต้องทน ที่จริงมันเป็นความทนชนิดหนึ่งที่เรา
เราต้องทน ต้องแบก ต้องดันเอาไว้ ต้องรักษาเอาไว้
คือมันมากดทับที่จิตใจของเราเหมือนกัน จึงเห็นว่า
ดูแล้วก็น่าระอา

สุขเวทนาก็คือความทุกข์

ท่านวางไว้เป็นหลักว่า เมื่อเข้าไปจับฉวยยึดถือ แล้วเป็นทุกข์ทั้งนั้น ความทุกข์ไปจับฉวยเอาเป็นความทุกข์ของเราก็เป็นทุกข์ ความสุขไปจับฉวยเอาเป็นความสุขของเรา มันก็เป็นความทุกข์ คือมันหนักอยู่บนหัวใจของเรา เหมือนที่ไปรักใคร่เข้ามามากๆ ลองดูเถอะ มันก็มาหนักอยู่บนหัวใจของเรา แต่เรารู้สึกสบาย เป็นสุขและพอใจให้มันธรรมดาอย่างนั้น ดูอย่างนี้ก็เห็นว่าที่เรียกว่าสุขเวทนามันก็คือความทุกข์ หมายความว่า อย่างนี้

นี่คือข้อแรกที่เราต้องรู้ว่า ชีวิตนี้เป็นสิ่งที่เราต้องรู้จัก คือเราต้องรู้ว่าถ้าเราปล่อยไปตามเรื่องมันก็คือความทุกข์นั่นเอง

ชีวิตนี้เมื่อเราปล่อยไปตามเรื่อง มันก็คือความทุกข์นั่นเอง ฉะนั้น เราก็ควบคุมชีวิตไว้ให้ถูกต้องตามแบบของพระธรรม ชีวิตนี้ก็ไม่ต้องเป็นความทุกข์ ฉะนั้น เราจึงต้องเรียนพระธรรม

ควบคุมชีวิตให้ถูกต้องด้วยพระธรรม

ที่นี้ข้อที่สองนะ ข้อที่หนึ่งรู้ว่า ต้องรู้ว่าถ้าปล่อยไปตามเรื่อง มันมีความทุกข์ ข้อที่สองก็กลับตรงกันข้าม คือ เราต้องรู้ว่าเราต้องไม่ปล่อยไปตามเรื่อง นี่ก็น่าหัวอยู่ใหม่ ข้อที่หนึ่งรู้ว่าปล่อยไปตามเรื่องไม่ได้ จะเป็นความทุกข์ ข้อที่สองก็รู้ว่าเราต้องไม่ปล่อยไปตามเรื่อง คือเราจะต้องควบคุมมัน ก็ลองเดาเอาเองว่าจะควบคุมอย่างไร

ถ้าเราปล่อยไปตามเรื่อง เรื่องกระแสปฏิจจสมุขปาทอย่างที่ว่าเมื่อตะกี้ มันก็เป็นไปอย่างนั้น ทางตาเป็นอย่างนั้น ทางหูเป็นอย่างนั้น ทางจมูกเป็นอย่างนั้น เป็นจนเป็นทุกข์

ถ้าเราไม่ปล่อยไปตามเรื่อง ก็เราควบคุมไม่ให้มันเป็นอย่างนั้น นั่นก็คือ เราจะต้องมีสติปัญญาอย่างเพียงพอที่ควบคุมกระแสอันนั้น คือว่าพอตาเห็นรูป ฉลาดไม่โง่ มันสักว่ารูป นี้ก็ตาเห็นรูปเกิดจักขุวิญญาณ สักว่าการเห็น พอไปสัมผัสกันเข้าแล้วก็รู้ว่า อ้อ มันเป็น

อย่างนั้น มันเกิดเวทนา สวยงามก็คืออย่างนั้น ไม่สวย
ไม่งามก็คืออย่างนั้น เกิดสุขเวทณาก็อย่างนั้น เกิด
ทุกข์เวทณาก็อย่างนั้น ไม่โง่กับมัน ไม่โง่จนถึงกับไป
แบ่งแยกเป็นนาร์กน่าซัง ยินดียินร้าย นี่อย่างนี้เรียกว่า
มีสติปัญญา ไม่โง่ มีสติรู้ทันทั่วทั้ง

ควบคุมกระแสแห่งชีวิตได้ด้วยสติปัญญา

พอดตาเห็นรูปปั๊บ แทนที่จะไปรักหรือไปเกลียด
สติมันมาทันทั่วทั้งที่ ว่าอย่างนั้นแหละ อย่านอนมันเลย
เช่น ตามันเหลือบไปเห็นศัตรูเก่าของเรา ธรรมดา ถ้า
ปล่อยตามธรรมดา มันก็โกรธ มันก็เกลียด มันก็อยาก
จะหนีให้พ้นจนเป็นทุกข์ หรือถ้าไปเห็นคนรักคนใคร่
ของเรา จิตใจมันก็เป็นไปในทางตรงกันข้าม มันก็ได้รับ
การทรมานอีกแบบหนึ่ง

ที่นี่ ถ้ามีสติปัญญา มันไม่เป็นอย่างนั้น มันเฉย
อยู่ได้ มันปกติอยู่ได้ จะเห็นหน้าคนเกลียดมันก็เฉย
อยู่ได้ จะเห็นหน้าคนรักมันก็เฉยอยู่ได้ สำหรับจะรู้ว่า

มันควรจะทำอย่างไรต่างหาก ถ้ามันควรจะทำอย่างไร ก็ทำไปตามที่ควรจะทำ ไม่ไปเสียเวลารักมึง เกลียดมึง ไม่ยอมไปเสียเวลาอย่างนี้ นี่จะเรียกว่าควบคุมกระแส แห่งปัจจุสมุบบาท หรือควบคุมกระแสแห่งชีวิตนั่นเอง

สติปัญญาได้มาจากการฝึกสมาธิวิปัสสนา

ชีวิตมันมีกระแสอย่างที่เรียกว่า ปฏิจสมุบบาท มันต้องรัก ต้องโกรธ ต้องเกลียด ต้องกลัว ต้องเป็นทุกข์ เพราะมันไม่มีสติปัญญาควบคุม ทีนี้เรามีสติปัญญา ควบคุม เรามีสติเพราะเราฝึกสมาธิ เรามีปัญญาเพราะ เราฝึกวิปัสสนา

คำพูดสองคำนี้พวกคุณคงจะเคยได้ยินมาแล้ว แต่ไม่รู้ว่าอะไรแน่ ว่าทำสมถกรรมฐานบ้าง ทำวิปัสสนา กรรมฐานบ้าง สำนักนั้นสำนักนี้ ได้ยินมาแล้ว แต่ไม่รู้ ถึงข้อเท็จจริงที่ว่า ทำสมถกรรมฐานเพื่อผล มีสติ มีสมาธิ ทำวิปัสสนากรรมฐานเพื่อผล คือมีปัญญา แล้ว ก็มาใช้ ในขณะที่ชีวิตมันสัมผัสกับของข้างนอก ทางตา

ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เราต้องมีสติ
ปัญญา พร้อมและทันเวลา เพียงพออยู่เสมอ มากลาย
เป็นคนฉลาด ในขณะที่สัมผัสรูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ ก่อนนี้เราเป็นคนโง่ สัมผัสสิ่งเหล่านี้ด้วย
ความโง่ แล้วเกิดเรื่องเป็นความทุกข์ ชีวิตนั้นก็ทุกข์

ชีวิตของสติ ของปัญญา และของวิชา

เดี๋ยวนี้เรามีสติปัญญาเพียงพอ อบรม ฝึกฝน
เพียงพอ เราก็เอามาใช้เพื่อจะควบคุมชีวิต ควบคุมจิต
นี้ เมื่อสัมผัสตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันเกิดขึ้น ก็จะไม่
เกิดอาการอย่างนั้น คือจะไม่เกิดหลงในที่ว่าสวยหรือไม่
สวย ไม่เกิดสุขทุกข์เวทนาที่ทำให้เกิดความอยากเป็น
ตัณหา ไม่เกิดอุปาทานเป็นตัณฐะของกู อยากไปตาม
ความโง่ เพราะเดี๋ยวนี้มันไม่โง่ มันมีสติ มันมีปัญญา
มันมีวิชา ชีวิตมันเปลี่ยนใหม่เป็นชีวิตของวิชา ของ
ปัญญา ของสติปัญญา หรือวิชานี้ รู้ว่าอะไรเป็นอะไร
คือไม่หลงในอะไร ที่นี้ สตินี้คือความระลึกได้ ระลึก

ได้ทันควัน เขาเรียกว่าสติ ถ้าระลึกช้า...ไม่ทันแก่เวลา
ไม่เรียกว่าสติ

พระพุทธองค์ทรงมีชีวิตที่อยู่เหนือความทุกข์

สติคือเครื่องระลึกทันแก่เหตุการณ์ ทันแก่เวลา
ระลึกในปัญญาคือความรู้ที่ถูกต้องที่จริง ที่นี้เราก็มี
ชีวิตที่ประกอบอยู่ด้วยสติปัญญา แต่ก่อนนี้เรามีชีวิต
ที่ประกอบอยู่ด้วยอวิชชา ความโง่ ความหลง ความ
สะเพร่า เอาความผิดพลาดแต่หนหลังนั้นแหละมา
ตรวจสอบดู วัตถุประสงค์ ว่าเราเคยมีชีวิตด้วยความโง่ เดียวนี้
มันเปลี่ยนเป็นมีชีวิตด้วยวิชชา ด้วยปัญญา ด้วยสติ
จนกระทั่งว่ามีชีวิตแบบใหม่ รูปใหม่ ตามที่พระพุทธเจ้า
ท่านประสงค์ให้เรามีสติปัญญาอยู่เหนือความทุกข์ เป็น
ชีวิตที่อยู่เหนือความทุกข์ เป็นศิลปะแห่งการครองชีวิต
ศิลปะนี้คือ การรู้จักยกระดับของชีวิตขึ้นอยู่เหนือความ
ทุกข์เสมอไป ความทุกข์หรือปัญหาแห่งความทุกข์มัน
ครอบงำไม่ได้ เราก็มีชีวิตอย่างเดียวกับพระพุทธเจ้า

มีชีวิตอยู่อย่างผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน

พระพุทธเจ้าเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ต่อไปนี้
ถ้าเราทำได้ เราก็จะมีชีวิตแบบเดียวกับพระพุทธเจ้า

ผู้รู้ คือไม่โง่อีกต่อไป รู้ว่าอะไรเป็นอะไร รู้เรื่องตา
หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ผัสสะ เวทนา ตัณหา เรื่องความ
ทุกข์ รู้ดีแล้วไม่เป็นอย่างนั้นจึงจะไม่เป็นทุกข์ ก็รู้ดีอีก
เหมือนกัน นี้เรียกว่าผู้รู้

ที่นี้ก็เรียกว่า ผู้ตื่น ตื่นก็คือตื่นนอน คนหลับมัน
ไม่รู้อะไร นี่เรามันหลับอยู่ตลอดเวลา ด้วยความโง่ของ
เรา ที่แล้วมาแต่หนหลัง เรามีชีวิตแห่งความโง่ ฉะนั้น
ชีวิตของเราจึงเป็นเหมือนความหลับอยู่ด้วยกิเลส ด้วย
ความโง่ เดียวนี้เรามากลายเป็นคนตื่น ตื่นจากหลับ
เพราะมีความรู้ อันนี้ นี้เรียกว่าผู้ตื่น

ที่นี้ก็เป็นผู้เบิกบาน คือไม่มีความทุกข์ เบิกบาน
เหมือนดอกไม้ที่บ้าน

พระพุทธเจ้าเป็นผู้รู้ เป็นผู้ตื่น และเป็นผู้เบิกบาน
ที่นี้สาวกของท่านก็ต้องเป็นอย่างนั้น เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้

เบิกบาน ชีวิตของเราก็เปลี่ยนเป็นชีวิตของผู้รู้ เป็นชีวิตของผู้ตื่นจากความหลับ คือความโง่ และเป็นผู้เบิกบานอยู่ด้วยความไม่มีความทุกข์ ไม่มีความทุกข์มาเบียดเบียน เรียกว่าเบิกบาน ชีวิตมันเปลี่ยน ก็มีเท่านั้น

เมื่อรู้จักชีวิตทุกแง่มุม ก็ไม่ทุกข์อีกเลย

ข้อที่เรารวมเรียกสั้นๆว่า ชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องรู้จัก วันนี้เราพูดกันหัวข้อแรกอย่างที่คุณกำหนดให้ว่า ชีวิตน่ารู้จัก น่ารู้จักไม่พอ มันน้อยนัก มันต้องรู้จัก และก็ต้องรู้จักในลักษณะที่ว่า ถ้าปล่อยไปตามเรื่องมันเป็นชีวิตโง่ และก็เพื่อความทุกข์ทั้งนั้น เราต้องควบคุมมันไว้ได้ เป็นชีวิตที่ฉลาด มันก็ไม่มี ความทุกข์

นี่ชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องรู้จัก ไม่ใช่เพียงแต่น่าสนใจ หรือน่ารู้จัก แต่ต้องรู้จักถึงที่สุดและเต็มที่ รู้ว่ามันเป็นสิ่งที่น่ารู้ นี้ก็รู้ด้วยว่ามันเป็นสิ่งที่น่ารู้จัก แต่เราต้องรู้จักอย่างน่ารู้ อยู่เฉยๆ น่ารู้เฉยๆมันยังไม่มีประโยชน์ มันต้องรู้แล้วจึงจะมีประโยชน์ ก็รู้อย่างถูกต้อง แจ่มแจ้ง

ชัดเจนและเพียงพอ รู้ไม่ถูกต้องก็มี ก็รู้ผิด รู้ไม่สมบูรณ์ ไม่ครบถ้วน ไม่เต็มที่ ก็ไม่พอ ต้องรู้อย่างเพียงพอ ความรู้นั้นถูกต้องด้วย แล้วเพียงพอด้วย แล้วประจักษ์ชัด ประจักษ์ชัดเหมือนกับว่า...ของใสในฝ่ามือ แล้วมองดูในที่สว่าง มันประจักษ์ชัดอย่างนั้น เรา รู้จักสิ่งทีเรียกว่าชีวิตนั้นประจักษ์ชัดถึงขนาดนั้น และครบถ้วน ทุกแง่ทุกมุมของมัน และก็เพียงพอ ก็สามารถที่จะควบคุมชีวิตนี้ไม่ให้ความทุกข์อีกเลย ไม่ต้องมีความทุกข์อีกเลย

ชีวิตปรับปรุงได้ พัฒนาได้ ด้วยพระธรรม

ชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องรู้จักเพื่อจะควบคุมไว้ได้ ไม่ต้องมีความทุกข์อีกเลย ใจความที่ตั้งใจจะพูดในครั้งแรกนี้ ก็มีเพียงเท่านั้นว่า...ชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องรู้จักว่ามันเป็นอยู่อย่างที่ว่า ถ้าปล่อยไปตามเรื่อง...มันจะมีแต่เรื่องทุกข์ ถ้าเราควบคุมไว้ตามหลักของพระธรรม มันจะไม่มี ความทุกข์

ฉะนั้น ชีวิตจึงเป็นสิ่งที่ปรับปรุงได้ ควบคุมได้ พัฒนาได้ อะไรได้ แล้วแต่จะเรียก การกระทำนั้นๆ ก็เรียกว่า พระธรรม ปฏิบัติธรรม รู้พระธรรม ปฏิบัติพระธรรม

จัดชีวิตกันเสียใหม่ ก็คงจะไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา นี่เป็นคำดำหรือเปล่า ถ้าว่าเสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนา นี่เป็นคำดำหรือเปล่า มันเป็นคำดำก็มากน้อย เอาไปคิดด้วย

ฉะนั้น การที่เราทำให้มันสมกับที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา นี่มันมีอันสงส์ มันมีประโยชน์สักก็มากน้อย ขอให้ช่วยไปทำให้เสร็จเสียเร็วๆ ให้ทันแก่เวลาทุกคน

เอาละ เป็นอันว่าวันนี้ยุติการบรรยายไว้เพียงเท่านี้
ด้วยความสมควรแก่เวลา

การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง

ความถูกต้องตามหลักที่นึ่งานของธรรมชาติ

— • —
พระธรรมโกศาจารย์ (นลวงท่อกุทธาสภิกขุ)

การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง

ความถูกต้องตามหลักพื้นฐานของธรรมชาติ

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาฬหบูชาในวันนี้ อาตมาจะได้กล่าวเรื่อง ธรรมชาติพื้นฐานต่อไปเป็นครั้งที่ ๓

ในครั้งที่ ๑ ได้พูดถึงธรรมชาติพื้นฐาน คือการเป็นไปของธรรมชาติ ตามธรรมชาติ มีอยู่ตามธรรมชาติอย่างไร ในครั้งที่ ๒ ได้กล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติพื้นฐาน คือความทุกข์ ในเมื่อปฏิบัติไม่ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติพื้นฐาน

ในครั้งนี้จะกล่าวถึง การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง ตามธรรมชาติพื้นฐาน

ท่านทั้งหลายจะต้องติดต่อข้อความเหล่านี้กันให้ดีๆ ว่ามันมีธรรมชาติพื้นฐานอยู่อย่างนั้นๆ อย่างตายตัว เมื่อไม่ทำให้ถูกต้อง ก็เกิดความทุกข์ขึ้นมา เราจึงต้องมีการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง คือถูกต้องต่อธรรมชาติพื้นฐานนั่นเอง เรียกว่าเป็นเรื่องธรรมชาติพื้นฐานไปทั้งหมด

ในวันนี้จะได้กล่าวถึงการดำรงชีวิตที่ถูกต้อง ตามธรรมชาติพื้นฐานอย่างทีกล่าวมาแล้วข้างต้น เราจะต้องปรับปรุงให้ชีวิตมีการดำรงอยู่ หรือจะเรียกว่าการเป็นไปอยู่ก็ได้ ให้กลมกลืนกันกับหลักธรรมชาติพื้นฐาน

ความหมายของสิ่งที่เรียกว่าชีวิต

ในขั้นแรกนี้จะพูดกันถึงเรื่อง สิ่งทีเรียกว่าชีวิต แล้วจึงจะค่อยพูดถึงเรื่องวิธีดำรงชีวิต โดยธรรมชาติพื้นฐาน

คำว่า *ชีวิต* *ชีวิต* นี้ พุทธบริษัทก็มีความหมายตามแบบของพุทธบริษัท ชาวบ้านหรือนักศึกษาแขนง

อื่นเขาก็มีความหมายไปตามแบบนั้นๆ

เช่น แบบวิทยาศาสตร์ คำว่าชีวิตก็หมายถึง ความที่มันยังสดอยู่ได้ ของใจกลางของเซลล์หนึ่งๆ ใจกลางของเซลล์หนึ่งๆ ยังไม่ตาย ยังประกอบกันอยู่ด้วยกันก็เป็นชีวิต แล้วก็ยังมีลักษณะงอกงาม นี้เรียกว่า ชีวิตตามวิชาวิทยาศาสตร์พื้นฐานอีกเหมือนกัน

ที่นี้ ชีวิตตามความหมายในภาษาชาวบ้าน นี้ ก็พอจะเข้าใจกันอยู่ เพราะใครๆก็พูดเป็นทั้งนั้นแหละว่า มีชีวิต หรือมีชีวิตอย่างไร สรุปใจความสั้นๆก็คือว่ามัน ยังไม่ตาย มันยังหายใจอยู่ มันยังกระดูกกระดูกได้อยู่ คำว่าชีวิตในภาษาชาวบ้าน มันก็มีความหมายง่าย ๆ อย่างนี้แหละ

ที่นี้ความหมายของคำว่าชีวิตขึ้นมา ในรูปคำ บาลี ว่า อาชีโว, อาชีวะ แปลว่า ดำรงชีวิต นี่ก็คือการ ดำรงชีวิตอยู่นั่นเอง เรียกว่าชีวิต เมื่อดำรงชีวิตอยู่อย่าง ถูกต้องก็เรียกว่ามีชีวิตอันถูกต้อง

การดำรงในที่นี้ ก็หมายถึง การกระทำที่ทำให้ชีวิต มันรอดอยู่ได้ ไม่ให้มันตาย แล้วไม่ให้มันเจ็บไข้ได้ป่วย

ตามที่ตนต้องการ พยายามดำรงอยู่ในลักษณะที่พอใจ ให้ได้มากที่สุดเท่าไรตามที่ตนต้องการ แม้ว่าชีวิตตามธรรมชาติของสังขารจะมีการเปลี่ยนแปลง มีความเจ็บไข้ได้ป่วย มีทุกข์เวทนา มันก็เป็นเรื่องของชีวิต เราก็ดำรงชีวิตชนิดนั้นให้อยู่ในสภาพที่น่าปรารถนามากที่สุดเท่าที่จะมากได้ คำว่า ชีวิต ในลักษณะอย่างนี้ หมายถึงระบบการเป็นอยู่ทั้งระบบทีเดียว

ที่นี่ ถ้าพูดตามภาษาอภิธรรม เขาก็พูดว่า การประชุมแห่งรูป แห่งจิต แห่งเจตสิก ๓ อย่างนี้ เรียกว่ามีชีวิต รูป คือร่างกายก็ยังเป็นอยู่อย่างถูกต้อง แล้วก็มีส่วนที่เป็นจิต คือเป็นประธาน รู้สึกคิดนึกได้ นี้ก็มีอยู่อย่างถูกต้อง แล้วก็เจตสิก คือคุณสมบัติของจิต หรือสิ่งที่ต้องเกิดกับจิต สิ่งที่ปรุงแต่งจิตให้เป็นรูปแบบหนึ่งๆ เรียกว่าเจตสิก นี้ก็อยู่อย่างถูกต้อง เมื่ออยู่กันด้วยดี ยังอยู่กันด้วยดี ทั้งรูป ทั้งจิต ทั้งเจตสิก ก็เรียกว่าชีวิต

ที่นี้ภาษาธรรมะที่สูงไปกว่าที่เป็นภาษาชาวบ้านพูดกัน พระคัมภีร์ก็กล่าวถึง นักศึกษาค้นคว้าก็ค้นคว้า เรียกว่าตามแบบที่เรียกกันอย่างสมัยใหม่ว่า อภิปรัชญา

อภิปรัชญา คำว่าชีวิตก็มีความหมายถึงชีวิตนิรันดร
 ชีวิตที่ยังตายได้นี้ไม่เรียกว่าชีวิต ต้องเป็นชีวิตที่ตาย
 ไม่ได้อีกต่อไป เป็นชีวิตนิรันดร นั้นจึงจะเรียกว่าชีวิต
 ความหมายในทางสูงสุด ยิ่งไปกว่าอภิธรรม เราจะเรียก
 ว่าอภิปรัชญา ก็เป็นชีวิตชนิดที่เป็นนิรันดร ชีวิตลูก
 กระຈอกที่ยังตายเกิดฯ ตายเกิดอยู่ นี้ยังไม่ใช่ชีวิต ต่อเมื่อ
 เป็นชีวิตนิรันดร ไม่เกิด ไม่ตาย ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่อะไร
 หมด ตอนนั้นแหละจึงจะเรียกว่าชีวิต มันก็น่าสนใจอยู่

ที่นี้ตามความหมายหรือความมุ่งหมายของการ
 บรรยายชุดนี้ คำว่า ชีวิต นั้นหมายถึงสิ่งที่มีปัญหาหรือ
 มีความทุกข์ มีปัญหาหรือมีความทุกข์ หรือมีสิ่งที่ไม่พึง
 ปรารถนามีอยู่ในตัวชีวิต พุดให้ชัดให้ตรงลงไปก็คือ
 ตัวความทุกข์ในชีวิตนั้นแหละคือตัวชีวิต

จึงพูดได้เลยว่า ความทุกข์คือชีวิต ชีวิตคือความ
 ทุกข์ เพราะชีวิตเป็นสิ่งที่มีการปรุงแต่งขึ้นมา แล้วก็
 เปลี่ยนแปลงไป แล้วก็เกิดดับฯ เอาตัวความทุกข์เป็น
 ชีวิตก็ได้ เอาตัวชีวิตเป็นความทุกข์ก็ได้ ชีวิตกับความ
 ทุกข์ก็เลยเป็นสิ่งเดียวกัน

นี่คำว่าชีวิตมันมีความหมายได้หลายแง่หลายมุมอย่างนี้ ถ้าเราถือเอาสำหรับพูดจาไม่ตรงกัน มันก็พูดกันไม่รู้เรื่อง เดียวนี้เราก็ควรจะพูดกันรู้เรื่อง เพราะว่า จะถือเอาตัวความทุกข์ในชีวิตนั้นแหละ ว่าเป็นชีวิต จะต้องจัดการกับสิ่งนั้น คือให้มีการดำรงอยู่ในลักษณะที่พอทนได้ หรือไม่เป็นทุกข์

ชีวิตบุญชน คนโง่เขลา ยึดมั่นถือมั่นในเรื่องตัวตนของตนมากเกินไป มันก็อยู่ด้วยความทุกข์ จนกระทั่งว่า ตัวความทุกข์นั้นแหละเป็นตัวชีวิตไปเสียเลย ทีนี้เขาได้ยิน ได้ฟัง ได้รับคำแนะนำสั่งสอนให้มีความรู้ความเข้าใจ ปฏิบัติไปจนความทุกข์นั้นเบาบางลง ความทุกข์นั้นเบาบางลง จนกระทั่งไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นทุกข์เลย แม้ว่าชีวิตร่างกายมันจะเป็นทุกข์ ก็ให้มันเป็นไปตามแบบของร่างกาย แต่จิตใจไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นทุกข์

พูดอย่างนี้อาจจะไม่มีใครเชื่อ หรือจะมีบางคน คัดค้านว่า มันเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ คือ มีชีวิตอยู่ชนิดที่เป็นไปตามธรรมดาสามัญอยู่ แล้วก็ไม่มีความรู้สึกว่าเป็นทุกข์เลย

ขอทำความเข้าใจกันที่ตรงนี้แหละ ว่ามันเป็นสิ่งที่มีได้ เป็นสิ่งที่มีได้ แล้วพุทธศาสนาหรือพระธรรมนี้ก็มุ่งหมายที่ตรงนี้ มุ่งหมายที่จะทำความรู้สึกที่เป็นทุกข์นั้นแหละให้มันหมดไป ให้มันหมดไป ให้จิตใจมันปลื้มตัวออกมาเสียได้จากความทุกข์ หรือ ไม่ไปยึดถือเอาความทุกข์มาเป็นความทุกข์ของตน

นึกถึงพระอรหันต์ ก่อนก็ได้ เป็นพระอรหันต์แล้วก็ยังเป็นคน เป็นคนๆอยู่นั้นแหละ ยังต้องกินอาหาร ยังต้องอาบน้ำ ยังต้องถ่ายอุจจาระ ถ่ายปัสสาวะ ยังต้องบริหารร่างกาย ร่างกายนั้นมันยังมีโรคภัยไข้เจ็บ แต่ว่าท่านไม่เป็นทุกข์ เหมือนอย่างที่คุณทั้งปวงเป็นทุกข์ แม้ความเจ็บปวดจะเกิดขึ้น ก็รู้สึกว้า ใจ มันก็รู้สึกว่าความเจ็บปวด ที่ความรู้สึกที่ระบบประสาทเท่านั้น ไม่มีตัวกู เป็นทุกข์ ไม่มีตัวกูเป็นเจ้าของความทุกข์ คือไม่มีตัวตน

ดังนั้น พระอรหันต์จึงมีจิตใจที่ชนะความทุกข์ เพราะว่าจิตใจนั้นอบรมเป็นอย่างดี อบรมไว้เป็นอย่างดี มีความรู้ มีความเข้าใจ มีความเห็นแจ้ง มีกำลังจิต มีอะไรทุกอย่าง พอที่จะระงับความทุกข์ตามแบบที่

คนธรรมดาๆ เขามีอยู่นั้นเสียได้ จึงไม่มีความทุกข์ใน
ความหมายที่ว่าน่ากลัว หรือเป็นการทรมาน แม้
จะมีความเจ็บปวดเป็นทุกขเวทนาบ้าง ก็มองเห็นเป็น
สักว่าเวทนาเท่านั้น นั่นเป็นสักว่าเวทนาเท่านั้น ไม่ใช่
ความทุกข์ของเรา

ข้อนี้ควรจะพยายามทำความเข้าใจให้ดีๆ ก็
เข้าใจเรื่องของความทุกข์ได้มากขึ้น ไม่ใช่ว่าพระอรหันต์
จะไม่เจ็บไม่ไข้ หรือไม่มีอาการอย่างที่เขาฝึกกัน แม้จะมี
ก็ไม่รู้สึกว่ามีตัวเราเป็นทุกข์ หรือเป็นความทุกข์ของเรา
ท่านเห็นเป็นแต่เพียงว่าเวทนาที่เกิดอยู่ที่นั่น ที่อวัยวะ
ส่วนนั้นตามธรรมชาติตามธรรมดา ให้เวทนาเป็นสักแต่
ว่าเวทนา เวทนาไม่ใช่ของเรา เวทนามันไม่ใช่ของเวทนา
มัน เป็นธรรมชาติธรรมดา ถ้าไม่อย่างนั้นแล้วมันจะรู้สึก
เสมือนหนึ่งว่า เราเป็นเจ้าของเวทนานั้น แล้วเวทนานั้น
ก็เป็นของเรา ถ้าอย่างนี้ก็จะต้องได้รับความทุกข์ทรมาน
ตามแบบความหมายคนธรรมดา พูดกันทั่วไปว่าเป็น
ทุกข์ คือมันเป็นทุกข์หมดทั้งจิตทั้งใจ ทั้งความรู้สึกว่า
เป็นตัวเรา เรากำลังเป็นทุกข์อย่างยิ่ง เรากำลังจะตาย

หรืออะไรทำนองนี้

ถ้าแยกเวทนาออกไปเสียได้ คือไม่เป็นเรา หรือไม่เป็นของเราแล้ว ความรู้สึกมันรู้สึกอีกอย่างหนึ่ง นี้เรียกว่า ดับทุกข์กันโดยตรงในชีวิตนี้ ในอภิปภานี้ มันก็ทำได้แบบนี้ คือไม่โง่ไม่หลง ไปจับฉวยเอาความเจ็บปวดนั้นมาเป็นความทุกข์ของตน ปลดปล่อยให้เป็นสักว่าเวทนาอย่างหนึ่งในเวทนาทั้งหลาย ให้เวทนาเป็นไปตามเรื่องของเวทนาตามธรรมชาติตามธรรมดาในโลกนี้

นี่ดำรงชีวิตในลักษณะอย่างนี้ ก็จะทำให้ชีวิตนั้นไม่เป็นทุกข์ เป็นทุกข์ก็เป็นของเวทนาของสังขารไปตามเรื่อง ไม่มาเป็นของเรา หรือไม่มาเป็นของจิตที่มีความยึดถือว่าของเรา

ทุกชีวิตต้องไม่ยึดมั่นถือมั่น

เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญที่สุด และทั้งหมดทั้งสิ้น ด้วยของพระพุทธศาสนา คือ การไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร โดยความเป็นของเรา เป็นหลักพื้นฐานทั่วไป ตั้งแต่ต้น

ที่สุดจนปลายที่สุด

จะขอยกตัวอย่างว่า แม้แต่เด็ก ๆ ก็ควรจะมี ความรู้เรื่องไม่ยึดมั่นถือมั่น มิฉะนั้นมันจะดิ้นรนเป็น ทุกข์เมื่อมีความเจ็บปวดมากเกินไป หรือว่าแม้เมื่อ ของเล่น เช่น ตุ๊กตาเป็นต้น ของเขาแตก เขาก็จะร้องไห้ เหมือนกับจะตาย หรือว่าเด็ก ๆ ที่ยึดมั่นถือมั่นเกินไป พอสอบไล่ตกก็ร้องไห้เหมือนจะตาย หรือบางทีก็ไป ฆ่าตัวตายเสีย ก็เคยได้ยินว่ามีเหมือนกันในบางกรณี นี้เพราะยึดมั่นถือมั่นเกินไป

ดังนั้นแม้แต่ เด็กเล็กๆ ก็ควรจะมีความรู้เรื่อง ไม่ยึดมั่นถือมั่นไว้เป็นพื้นฐาน อย่างหมายมั่นอะไร ให้ เป็นตัวตนของตนมากเกินไป จนต้องเป็นทุกข์ทุกคราว ที่สิ่งนั้นเปลี่ยนแปลงไป ให้ตั้งตนอยู่ในสภาพที่ถูกต้อง หรือพอดี อะไรมีจะต้องกิน จะต้องใช้ จะต้องทำก็กิน ก็ใช้ก็ทำ ก็เกี่ยวข้องไปตามสมควร แต่ไม่ต้องยึดมั่น ถือมั่น หรือหมายมั่นให้เป็นตัวตนหรือเป็นของตน จน กระทั่งว่าพอสิ่งนั้นเปลี่ยนแปลงหรือแตกดับลงไป ก็ เป็นทุกข์เหลือประมาณ คือเกินจำเป็น ถึงกับไปฆ่าตัว

ตายอย่างนี้ นี่แม้แต่เรื่องเล็กๆ แม้แต่พวกเด็กๆ ก็ควรจะมีความรู้เรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น

ถ้าเป็น คนหนุ่มคนสาว ขึ้นมา ก็ยังจะต้องมีความรู้เรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น มิฉะนั้นจะมีเรื่องที่จะต้องร้องไห้มากเกินไป มีเรื่องที่จะต้องฆ่าตัวตายมากเกินไป แล้วเหมือนกับที่ฆ่าตัวตายกันอยู่เป็นประจำ เรียกว่าผิดหวัง ผิดหวังอย่างยิ่งในเรื่องของความรัก แล้วก็ฆ่าตัวตาย

ที่นี้มาถึงคนที่อยู่เป็นคู่ผัวตัวเมีย สามภรรยา กันแล้ว ก็ไม่จำเป็นจะต้องยึดมั่นถือมั่น นี่อาจจะต้องมีความรู้เรื่องไม่ยึดมั่นถือมั่น ถ้ามันผิดหวังเกี่ยวกับเรื่องภรรยาสามี ก็ไม่ต้องฆ่าตัวตาย แล้วก็ไม่ต้องฆ่าคนอื่นให้ตายด้วย เดี่ยวนี้พอมีเรื่องขึ้นมา มันก็ฆ่าตายทุกคน แล้วก็ฆ่าตัวเองตาย นี่เรียกว่ามันเกินไป เพราะมันมีความยึดมั่นถือมั่น

ที่นี้เป็น คนสูงอายุ แล้ว เขาก็จะต้องรู้จักปล่อยวางไปตามลำดับ ไม่ยึดมั่นถือมั่น มิฉะนั้นมันก็ต้องมีความทุกข์เพราะสิ่งต่างๆที่ไม่เป็นไปตามที่ตัวต้องการ

กระทั่งว่าเป็นคนแก่คนเฒ่า กำลังจะเข้าโลงอยู่แล้ว ก็
ต้องรู้จักสลัดความยึดมั่นถือมั่นให้ลดน้อยลง จะเป็น
ชีวิตที่น่าดู

ถ้าคนแก่ๆ มีความยึดมั่นถือมั่นน้อยลง ก็จะเป็น
เป็นสุข จะเป็นคนแจ่มใสสดชื่น เหมือนกับว่ากลับ
หนุ่มขึ้นมา คือโดยจิตใจนั้นมันกลับหนุ่มขึ้นมา แม้
ร่างกายจะชรา จะเหี่ยวแห้ง แต่จิตใจนั้นมันจะหนุ่ม
ขึ้นมา คือเป็นความสุขสงบ ไม่มีทุกข์ร้อน ไม่ดิ้นรน
เพราะมีความรู้เรื่องนี้ เรื่องความไม่ยึดมั่นถือมั่น เป็น
ผู้ยิ้มเยาะได้ในทุกกรณี ไม่ว่าจะอะไรจะเกิดขึ้น

จึงหวังว่าท่านทั้งหลายจะได้มองเห็นว่า เรื่อง
ความไม่ยึดมั่นถือมั่นนั้นจำเป็นสำหรับทุกคน มิใช่ว่า
จะเอาไว้สอนแต่บางคน หรือสอนคนที่สูงอายุแล้ว เมื่อ
อาตมานำเรื่องนี้ เรื่องไม่ยึดมั่นถือมั่นออกมาเผยแผ่
ก็ถูกคัดค้าน ถูกตัดพ้อ ถูกต่อว่า ถูกด่า ถูกประณาม
ว่าบ้าแล้ว เอาเรื่องที่ไม่ควรจะทำมาสอนก็เอามาสอน
เรื่องที่ไม่ควรจะทำมาสอนคนตามธรรมดา ก็เอามาสอน
ข้อนั้นมันเป็นความโง่ของคนที่ไม่รู้อะไรเอง เขาไม่รู้

ว่าความไม่ยึดมั่นถือมั่นนี้เป็นความรู้ที่สำคัญที่จะต้อง
รู้ แม้แต่ลูกเด็กๆ ถ้ารู้บ้างมันจะมีความทุกข์น้อยลง
เพราะฉะนั้น ก็ ควรให้เด็กๆ ได้รู้เรื่องนี้ตามสมควรแก่
อัตตภาพ จะได้มีความทุกข์น้อยลง

ยิ่งกว่านั้นมันก็จะ เป็นจุดตั้งต้นที่ดี คือเรามี
ความรู้ที่เป็นจุดตั้งต้นถูกต้อง แล้วตั้งต้นด้วยดี ความรู้
เรื่องนี้ก็จะเจริญงอกงามไปตามลำดับ อายุมากเข้าเขา
ก็จะรู้จักทำให้ยึดมั่นถือมั่นน้อยเข้าๆ บางที่จะทันกับ
เวลาสุดท้าย คือหมดความยึดมั่นถือมั่นเสียได้ก่อน
แต่ที่จะตายเข้าโลง

นี่มันเป็นความดีอย่างนี้ หัวใจ ของพุทธศาสนา
มันก็ไม่มีเรื่องอื่น นอกจากเรื่องนี้ คือ การรู้ว่าสิ่งทั้งปวง
ไม่ควรยึดมั่นถือมั่น สอนลูกเด็กๆ สอนเด็กโต สอน
หนุ่มสาว สอนพ่อบ้านแม่เรือน สอนคนแก่คนเฒ่าให้
รู้เรื่องนี้ นั่นแหละคือการสอนพระพุทธศาสนาโดย
แท้จริง เป็นพุทธศาสนาจริง เป็นหัวใจพุทธศาสนาจริง
ให้รู้ไว้จริง ก็จะไม่เสียที่ที่ว่าเป็นพุทธบริษัท นับถือ
พระพุทธศาสนา

ความถูกต้องตามหลักพื้นฐานของธรรมชาติ

เดี๋ยวนี้ก็มาถึงข้อที่ว่า จะต้องดำรงชีวิตที่ถูกต้องตามแบบพื้นฐานนั้นอย่างไร เมื่อมีชีวิตตามธรรมดามันมีการเปลี่ยนแปลง แล้วผู้ไม่รู้ก็มีความทุกข์ หรือดิ้นรนขึ้นลงไปตามความเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะขึ้นไม่ว่าลงมันเหนื่อยทั้งนั้นแหละ กระโดดขึ้น หรือกระโดดลงมันเหนื่อยทั้งนั้น ความยินดียินร้ายมันเหนื่อยเท่ากัน ความรัก ความโกรธ ความเกลียด ความกลัวอะไรต่างๆ มันมีความเหนื่อยเท่ากัน มันไม่ใช่ความสงบหรือพักผ่อน เราจะต้องรู้จักจัด รู้จักทำ ให้ชีวิตนี้มีความพักผ่อน คือความสงบ อย่างกระโดดโลดเต้นไปตามสังขาร ที่เข้ามาในรูปแบบของอารมณ์ต่างๆมาช่วยๆให้ขึ้นให้ลง เกิดความยินดียินร้าย

ดำรงชีวิตอยู่ชนิดที่โลกไม่ว่างจากพระอรหันต์

เมื่อถามว่าจะดำรงชีวิตอย่างไร จึงจะถูกต้องตามหลักพื้นฐานนั้น? เรามีหลักพระบาลีถือเป็นหลัก

คือบาลีที่พระพุทธองค์ตรัส เมื่อจวนๆจะปรินิพพานอยู่ แล้วแก่มุขทบทปริพาชก ว่า สเจเม สุภทฺท ภิกขุ สมฺมา วิหเรยฺยํ อสฺสฺสฺส โลกโก อรหฺนฺเตหิ อสฺสฺส แปลว่า คุณก่อน สุภัททะ ถ้าภิกษุทั้งหลายเหล่านี้ จะเป็นผู้โดยชอบไซ้ไร โลกก็จะไม่ว่างจากพระอรหันต์ ตรัสเป็นหลักกลางที่สุด กลางๆที่สุดว่า ถ้าภิกษุเหล่านี้จักเป็นผู้โดยชอบไซ้ไร โลกก็จะไม่ว่างจากพระอรหันต์ เมื่อถามว่าจะดำรงชีวิต อย่างไร เราก็จะตอบอย่างกำปั้นทุบดินว่า ดำรงชีวิต ชนิดที่โลกไม่ว่างจากพระอรหันต์

ขอให้ทุกคนมีความมุ่งหมาย มีความตั้งใจ ที่จะ ดำรงชีวิตของตน ดำรงชนิดที่โลกจะไม่ว่างจากพระ อรหันต์ ใครเขาจะหาว่าอวดดี จะเป็นพระอรหันต์ก็ได้ ไม่เป็นไร เพราะว่าการดำรงชีวิตชนิดนั้นมันดับทุกข์ มัน ป้องกันความทุกข์ มันจะดับทุกข์ได้สิ้นเชิง ถือเป็นหลัก ครั้งแรกว่าจะดำรงชีวิตชนิดที่โลกไม่ว่างจากพระอรหันต์

นี่คือการดำรงชีวิตที่ถูกต้องตามหลักพื้นฐาน คำพูดนี้ใช้เป็นหลักพื้นฐานได้ทั่วไป ได้ตลอดตั้งแต่ต้น จนปลาย

เป็นอยู่โดยอริยมรรคมีองค์ ๘

เอ้า, ทีนี้ก็ต้องถามกันต่อไปว่า ดำรงชีวิตอย่างไร
โลกจึงจะไม่ว่างจากพระอรหันต์? มันก็ตามหลักพระ
พุทธศาสนานั้นแหละ ที่ใกล้ชิดที่สุด ที่ใกล้ชิดที่สุดที่เรา
ได้ยินได้ฟังกันอยู่มากที่สุด ก็คือ ดำรงชีวิตตามอัฐัง
คิกมัคค์ ดำรงชีวิตตามอัฐังคิกมรรค

เรื่องนี้ก็พูดมาหลายครั้งหลายหนแล้ว ตาม
หนทางมีองค์ ๘ ประการ ตามหนทางที่มีองค์ประกอบ
๘ ประการ นั้นแหละเรียกว่าอัฐังคิกมรรค แต่ว่า
๘ ประการนั้นต้องถูกต้อง หมายความว่า เป็นองค์ที่
ประพฤติกะทำอย่างถูกต้อง ตามหลักที่บัญญัติไว้ใน
ธรรมวินัยนี้ องค์ ๘ ประการนั้นก็ได้ยินได้ฟังกันอยู่ทั่วๆ
ไปแล้วก็หลายคน หรือส่วนมากก็ท่องได้ คือสวดมนต์
บทนี้ได้ เรื่องอริยมรรคมีองค์ ๘ แต่อาจจะไม่มองให้ไกล
ให้กว้างออกไป ถึงว่ามันเป็นอะไร อยู่ในฐานะเช่นใด จะ
ช่วยได้อย่างไร ก็เพียงแต่ท่องได้เป็นนกแก้วนกขุนทอง
ถ้าอย่างนี้มันก็ไม่พอ จะต้องรู้ จะต้องเข้าใจให้แจ่มแจ้ง

ว่ามรรคมืองค์ ๘ ประการนั้น คือประกอบอยู่ด้วย
ความถูกต้อง ๘ ประการ :

ถูกต้องกลุ่มที่ ๑ คือ ถูกต้องทางความคิด
ความเห็น ความเชื่อ ความเข้าใจ นี้เรียกว่า สัมมาทิฏฐิ
...ถูกต้องของทิฏฐิ ครั้นถูกต้องของทิฏฐิแล้ว ก็มีความ
ถูกต้องของความประสงค์ หรือความต้องการ เรียกว่า
สัมมาสังกัปปะ แปลว่า มีความประสงค์ถูกต้อง มีความ
ปรารถนาถูกต้อง สังกัปปะนั้นมิได้แปลว่าความคิด
เหมือนกับที่บางคนพูด แปลสัมมาสังกัปปะว่าความคิด
ถูกต้อง นั้นไม่ถูกต้องตามตัวหนังสือ สังกัปปะ แปลว่า ความ
ปรารถนา ก็คือความคิดชนิดหนึ่ง นั่นเอง ความคิดชนิด
ที่เป็นความปรารถนา ก็เรียกว่าสังกัปปะ คือมุ่งหมาย
จะได้ หรือใฝ่ฝันจะได้ นั่นแหละคือสังกัปปะ เราจะต้อง
มีสังกัปปะที่ถูกต้อง

ข้อนี้ไม่เป็นไร ถ้ามีทิฏฐิ คือความคิดเห็นหรือ
ความรู้ หรือความเชื่อ หรือความเข้าใจ ถูกต้องเป็น
ข้อแรกแล้ว ความประสงค์หรือความใฝ่ฝันปรารถนา มัน
ก็ย่อมจะถูกต้อง เพราะมันเป็นไปตามอำนาจของสัมมา

ทิวฐิ คือจิตมันมีความรู้อย่างไร มันก็ต้องการอย่างนั้น
แหละเป็นธรรมดา

ที่นี้ กลุ่มที่ ๒ ก็มี ความถูกต้องทางวาจา คือ
การพูดจา เรียกว่า สัมมาวาจา คำพูดที่เอามาใช้พูดก็
ถูกต้อง วิธีพูดก็ถูกต้อง ทำความสัมพันธ์กันด้วยคำพูด
ที่ถูกต้อง นี้อย่างหนึ่ง เรียกว่าถูกต้องทางวาจา แล้วก็
ถูกต้องทางการงานที่ทำ เรียกว่า สัมมากัมมันโต ระบุ
เป็นการสมาทานดำรงอยู่ในศีลทางกายทุกข้อๆ ศีลทาง
กายมีกี่ข้อก็ทุกข้อ ปฏิบัติได้ดีแล้วก็เรียกว่ามีความ
ถูกต้องในทางกาย คือทางการงาน แล้วก็มีการดำรง
ชีวิตถูกต้อง ต้องมีการดำรงชีวิต ต้องมีการเพิ่มปัจจัย
แก่ชีวิตก็มี การเพิ่มปัจจัยให้แก่ชีวิตอย่างถูกต้อง คือ
ดำรงชีวิตอยู่อย่างถูกต้องซึ่งเรียกว่า สัมมาอาชีโว

กลุ่มนี้ก็มี ๓ : สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมา
อาชีโว เป็นกลุ่มศีล

ที่นี้ต่อไป กลุ่มที่ ๓ : สัมมาวายาโม มีความ
พากเพียรพยายามอยู่อย่างถูกต้อง นี้ก็ต้องมีสติควบคุม
มันไว้ ให้มันมีความพากเพียรอย่างถูกต้อง ก็มีสัมมาสติ

มีความพากเพียรไม่ย่อหย่อน แล้วก็มีความอดทนอดกลั้น
เพียรนั้นไว้ ให้อยู่ในสภาพที่ถูกต้อง นี่ก็เรียกว่าสมาสตี
ครั้นแล้วก็ใช้กำลังจิตทั้งหมด ตั้งมั่นอยู่ในความถูกต้อง
เรียกว่า สมาสมาธิ

นี่ขอให้ช่วยสนใจให้มาก จนเข้าใจกันเป็น
อย่างดี อย่าให้เพียงแต่ท่องได้ ถ้าเพียงแต่ท่องได้ มัน
ไม่สำเร็จประโยชน์อะไรนัก ขอให้รู้จักจนประพฤติดูอยู่
อย่างครบถ้วน ให้ชีวิตนี้มีการประพฤติกกระทำอย่าง
ครบถ้วน ตามความถูกต้อง ๘ ประการ เรียกว่าความ
ถูกต้อง ๘ ประการนี้มันฟังง่าย ฟังง่ายกว่าที่จะพูดว่า
อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ แต่มันก็เรื่องเดียวกันแหละ
อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ ก็เพราะมันมีความถูกต้อง
๘ ประการนี้ รวมตัวกันเข้าเป็นเสมือนหนึ่งหนทาง แต่
เป็นหนทางแห่งชีวิต เรียกว่า ทางแห่งชีวิตที่ถูกต้อง
ประกอบไปด้วยองค์ ๘ ประการอย่างนี้ นี่เรียกว่าหลัก
พื้นฐาน หลักพื้นฐานของการดำรงชีวิตอยู่อย่างถูกต้อง

ขอรับรองเป็นพิเศษว่า จงได้พยายามทำความเข้าใจ
เข้าใจเรื่องอริยมรรคมีองค์ ๘ จนประพฤติดูปฏิบัติอยู่ที่

เนื้อที่ตัว มองไปก็ให้เห็นว่า โอ มันมีความถูกต้อง ๘
ประการนี้อยู่ในเรา

เป็นอยู่โดย ศील สมาธิ ปัญญา

ที่นี่ก็จะพูดต่อไปตามหลักที่ใช้พูด ความถูกต้อง
๘ ประการนั้น ก็คือสิ่งที่เรียกว่า ศील สมาธิ และปัญญา
หากแต่ว่ากลับหัวกลับหางกันเสีย : เอาปัญญามาพูด
ก่อน คือสัมมาทิฏฐิและสัมมาสังกัปปो นี้ปัญญา แล้ว
สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว นี้เป็นศีล แล้ว
สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ นี้สมาธิ

ข้อนี้อาตมาก็ถูกตำ พวกตั้งตัวเป็นครูบาอาจารย์
เขาหาว่าเราสอนผิด ที่มาแนะนำขึ้นมาว่าต้องปัญญา
มาก่อน ปัญญามาก่อนศีล มาก่อนสมาธิ นี้ไม่ใช่เราว่า
เขาเอง พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้เป็นหลักในอริยมรรคมี
องค์ ๘ ว่าองค์ทั้ง ๘ นั้น องค์ที่เป็นปัญญาต้องมาก่อน
แล้วองค์ที่เป็นศีลตามมา องค์ที่เป็นสมาธิตามมา เพื่อ
จะได้ถูกต้อง ถ้าไม่มีปัญญามาก่อนแล้ว ศीलจะไม่ถูกต้อง

มันจะเหวี่ยงออกนอกกลุ่มนอกทาง เข้ารกเข้าพงไป หรือจะยึดมันถ้อมันมากเกินไป จนเป็นสึลัพท์ตปรามาสไปเสียหมด ประพฤติปฏิบัติอะไรก็เป็นสึลัพท์ตปรามาสไปเสียหมด คือยึดมันถ้อมันโดยความเป็นของวิเศษ คักดีสิทธิ มีฤทธิ์ มีเดช มีปาฏิหาริย์ เกินกว่าเหตุผลที่มีอยู่

เช่นว่า ศิลจะช่วยละกิเลสชั้นนอกๆ ก็จัดให้เป็นเรื่องขลัง เป็นเรื่องคักดีสิทธิ เป็นเรื่องที่จะทำให้ได้อำนาจอันลึกลับ อันเร้นลับอะไรไปนั้น นี่ถือศีลผิด ความประสงค์มุ่งหมายอันแท้จริงของศีล ก็กลายเป็นสึลัพท์ตปรามาส คือความโง่ของคนนั้นมันลูปคลำศีลจนสกปรกไปเสีย กลายเป็นเรื่องขลัง เรื่องคักดีสิทธิ เรื่องนอกกลุ่มนอกทางไปเสีย ถ้าปัญญามาก่อนมันทำอย่างนั้นไม่ได้ ฉะนั้นจึงเอาปัญญามาก่อน ปัญญาชั่วอะไรเป็นอย่างไร อะไรเป็นอย่างไร กระทั่งปัญญาสูงสุดที่รู้ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงยึดมันถ้อมันไม่ได้ มันก็ไม่ต้องยึดมันศีลให้เป็นของสกปรก

เรื่องศีลนี้จำไว้ง่ายๆว่า จงสมათานศีล...อย่า

อุปาทานศีล คืออย่ายึดมั่นถือมั่นศีลด้วยอุปาทาน แต่ให้สมาทานศีล คือถือเอาด้วยดี ถือไว้อย่างถูกต้อง ปฏิบัติอยู่อย่างถูกต้อง นี้เรียกว่าสมาทาน ถ้าอุปาทานแล้วก็มันยึดเอาศีลนี้เป็นเรื่องขลัง เป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ เป็นเรื่องผิตรรรมดา แล้วก็จะอวดดี อวดเด่น จะยกตนข่มท่าน เพราะมีศีลด้วยอุปาทาน

จำไว้ ๒ คำง่ายๆว่า อุปาทานนั้นยึดมั่นถือมั่น... ใช้ไม่ได้ สมาทานนั้นแปลว่าถือเอาไว้อย่างดี...นี้ใช้ได้ ฉะนั้น ทำอะไรทุกอย่าง ก็จงทำอย่างวิธีสมาทาน คือถือเอาไว้เป็นอย่างดี อย่าทำด้วยวิธีอุปาทาน คือยึดมั่นถือมั่น มันจะเป็นทุกข์ไปตั้งแต่ต้นมือ เพราะมันหนักด้วยความยึดมั่นถือมั่นเพราะความโง่

คำว่ายึดมั่นถือมั่นนั้นต้องทำด้วยความโง่เสมอ ถ้ามีสติปัญญา มันไม่ยึดมั่นถือมั่น มันจะถือเอาไว้แต่พอดี มันจะถือไว้อย่างดี ถ้าถือด้วยสติปัญญาก็จะเป็นสมาทาน ถ้าถือเอาด้วยอวิชา ตัณหา มันก็เป็นอุปาทาน แยกคำว่าอุปาทาน กับคำว่าสมาทาน ให้ออกจากกันเสียอย่างนี้ก็จะปลอดภัย

นี่ก็ชี้ให้เห็นว่า เรื่องอริยอัฏฐังคิกมัคค์นั้น ก็คือ เรื่องศีล สมาธิ ปัญญา แต่ว่ากลับลำดับกันอยู่ ที่เรา กล่าวว่่า ศีล สมาธิ ปัญญา, ศีล สมาธิ ปัญญา นี้กล่าว ตามลำดับชั้น ลำดับค่าสูงต่ำ หรือกล่าวตามหลัก วิชาการ แต่ถ้าม้าเป็นการปฏิบัติเป็นวิธีการของการ ปฏิบัติแล้ว ต้องว่าปัญญา ศีล สมาธิ, ปัญญา ศีล สมาธิ ปัญญา ศีล สมาธิ นั้นจึงจะเป็นการปฏิบัติที่จะได้รับ ผลจริง ถ้าศีล สมาธิ ปัญญา ไม่เคยมีปัญญามานำหน้า ของศีล ของสมาธิแล้ว ศีล สมาธิ นั้นก็เชออกข้างทาง ออกนอกกลุ่มนอกทาง ไปเป็นสี่ลัฟพัตตปราคาสมหมด

แต่ถ้ามีปัญญาหรือสัมมาทิฏฐิควบคุมอยู่ มัน ไม่ไป มันอยู่ในร่องในรอย ปัญญาที่จงศีล สมาธิ ให้ได้ ทำหน้าที่ยิ่งๆขึ้น เมื่อสมาธิทำหน้าที่ยิ่งขึ้น ก็ส่งเสริมให้ ปัญญามีกำลังมากขึ้น ปัญญามีกำลังมากขึ้นแล้ว ก็นำ ศีล สมาธิ ให้เป็นไปอย่างถูกต้องยิ่งๆขึ้นไปอีก สูงขึ้นไป อีก ศีล สมาธิ สูงขึ้นไปอีก ก็ส่งเสริมให้เกิดปัญญาที่สูง ขึ้นไปอีก ปัญญาที่สามารถนำศีล สมาธิ ได้สูงยิ่งๆขึ้นไป อีก จนกระทั่งวาระสุดท้าย คือสูงสุด คือหลุดพ้น

นี่เรื่องของ คีล สมาธิ ปัญญา ถ้ากล่าวโดย
 วิชาการก็เรียงลำดับว่า คีล สมาธิ ปัญญา ถ้ากล่าวโดย
 ปฏิบัติการ โดยพหุตินัยแล้วก็จะพูดว่า ปัญญา คีล สมาธิ
 แต่เราไม่ค่อยได้ยิน และพระพุทธเจ้าก็ตรัสไว้ในรูปของ
 อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการนั้นท่านตรัสปัญญา คีล
 สมาธิ, ปัญญา คีล สมาธิ, ปัญญา คีล สมาธิ แต่เรา
 ไม่ได้ยินว่าอย่างนั้น เราได้ยินว่า สัมมาทิฏฐิ สัมมา
 สังกัปปไป สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว
 สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ ไปเสีย ก็เลย
 ไม่รู้ ไม่ได้สังเกต เพราะว่าเป็นคนที่ไม่สังเกต ถ้าเป็นคน
 สังเกตสักหน่อย ก็จะพบได้ด้วยตนเองว่า ในเมื่อพระ
 พุทธเจ้าท่านจะตรัสไว้ในฐานะเป็นทางปฏิบัติแล้ว
 ท่านก็ตรัสเป็นลำดับ เป็นปัญญา คีล สมาธิ โดยนัย
 ดังที่กล่าว มานี้

ที่นี้ก็จะมีเรื่องที่จะต้องทราบต่อไปอีกว่า ในองค์ทั้ง
 ๘ นั้น องค์ทั้ง ๘ นั้น องค์ที่เป็นประธาน เป็นเจ้าของ
 เรื่องก็คือสมาธิ คือสัมมาสมาธิ จะเข้าใจได้ง่ายก็เปรียบ
 ด้วยกองทัพ สมานินั้นเปรียบเหมือนกับกองทัพหลวง ที่มี

แม่ทัพบัญชาขางานกองทัพหลวง กองทัพที่เป็นประธาน ส่วนสัมมาทิฏฐิก็เป็นกองทัพหน้า กองที่ต้องไปข้างหน้า นำไปข้างหน้า หาวิธีการที่จะให้การรบนั้นดำเนินไปด้วยดี ก็ติดต่อกับกองทัพหลวง กองทัพหลวงก็มีแผนดำเนินงานไปตามที่กองทัพหน้าได้รายได้รายได้ถูกต้องอย่างไร นี่จึงต้องมีสัมมาทิฏฐิ คือความถูกต้องเป็นกองทัพหน้า แล้วองค์อื่นๆนอกนั้นก็ก็เป็นกองทัพข้างซ้าย ข้างขวา หรือกองเสบียงอาหารอะไรไปตามเรื่อง รวมกันหมดครบ ๘ องค์พอดี ก็สำเร็จประโยชน์

เมื่อทำหน้าที่กันจริงๆ องค์ทั้ง ๘ ทำหน้าที่กันจริงๆ ก็ปรากฏเป็นว่า องค์ทั้ง ๗ ข้างต้นนั้นเป็นบริวารขององค์สุดท้าย องค์สุดท้ายคือสมมติ แล้วองค์ ๗ องค์ข้างหน้านั้นเป็นบริวารของสมมติ อย่างนี้เรียกว่า อริยสัมมาสมมติมีบริวาร ๗ ถ้าว่ามันทำครบ เมื่อมันครบทั้ง ๘ องค์ แล้วในลักษณะที่ทั้ง ๗ องค์นั้นเป็นบริวารของสมมติแล้ว สมมตินั้นจะเปลี่ยนชื่อเป็นอริยสัมมาสมมติมีบริวาร ๗ ก่อนนี้มีชื่อว่าสัมมาสมมติยังไม่เต็มยศ โดยแจกเป็นองค์ๆ องค์ๆ คล้ายกับมีน้ำหนักเท่าๆกัน

แต่ครั้งทำงานเข้าจริงให้สำเร็จประโยชน์ให้ตัดกิเลสได้
นั้น องค์ทั้ง ๗ ต้องทำหน้าที่เสมือนหนึ่งเป็นบริวารของ
องค์สุดท้าย คือสมาธิ

พอทำได้แบบนี้ สมาธินั้นเปลี่ยนชื่อเป็นอริย
สัมมาสมาธิมีบริวาร ๗ ก่อนนี้ก็ชื่อสัมมาสมาธิเหมือน
เพื่อนแหละ แต่ครั้งประกอบกันทำหน้าที่สมบูรณ์เสร็จ
แล้ว ทั้ง ๗ องค์นั้นแวดล้อมหรือส่งเสริมสมาธิ สมาธิก็
ทำหน้าที่รบข้าศึก คือกิเลสได้สำเร็จ สัมมาสมาธิได้รับ
การเชิดชูยกขึ้นสูงกว่า เป็นอริยสัมมาสมาธิมีบริวาร ๗
องค์ ๗ ข้างต้นเป็นบริวารของสัมมาสมาธิ ในลักษณะ
อย่างนี้

ถ้ารู้เรื่องอริยมรรคมีองค์ ๘ แล้ว ก็รู้เรื่องอริย
สัมมาสมาธิมีบริวาร ๗ นี้ไว้ด้วย มี ๘ ก็จริง แต่พอมิทำ
หน้าที่คุ้มกันเป็นกองทัพแล้วมันยกสมาธิขึ้นเป็นหลัก
เป็นขุน เป็นขุนพล เป็นจอมทัพ นอกนั้นก็แวดล้อม
จอมทัพ จอมทัพก็ทำหน้าที่กำจัดข้าศึก หมายความว่า
สมาธิในที่นี้มีปัญญาอยู่ในสมาธินั้นด้วย ฉะนั้นจึง
สามารถกำจัดข้าศึก สัมมาสมาธิมีปัญญาของสัมมา

ทิวฐิเข้ามาเป็นกำลัง สำหรับแหวกไปฟันฝ่าไป มันก็ทำได้ นอกนั้นก็ร่วมมือช่วยเหลือให้สำเร็จประโยชน์

นี่ถ้าดูให้ดี ก็จะมองเห็นเป็นว่า ในเรื่องของชีวิตนี้มีการต่อสู้เหมือนกับการทำสงคราม การปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องนั้น จะมีลักษณะเหมือนการทำสงคราม คือทำสงครามระหว่างกิเลสกับโพธิ ระหว่างความรู้กับความไม่รู้ หรือระหว่างความทุกข์กับจิตที่มีปัญญา

ถ้าดำรงชีวิตได้อย่างนี้ ก็เรียกว่าดำรงชีวิตถูกต้อง โดยหลักพื้นฐาน โดยหลักพื้นฐาน ดำรงชีวิตถูกต้องโดยหลักพื้นฐาน ชีวิตเป็นไปในลักษณะที่ทำลายกิเลสอยู่เรื่อยไป เปรียบเหมือนกองทัพที่มีอาวุธสำคัญรุกไล่เข้าศึกถอยไป หรือเหมือนกับว่ามันพ่นไฟไปข้างหน้า อะไรๆ ก็วินาศไปตามลำดับ สมามีกำลังอย่างนี้

ดังนั้นเป็นอันว่า จะเรียกอัฐจุงคิกมัคค์ อริยอัฐจุงคิกมัคค์ก็ดี จะเรียกว่า อริยสัมมาสมามีบริวาร ๗ กิติ มันก็เรื่องเดียวกัน

แต่ถ้าเราพูดเป็นองค์ๆ เป็นองค์ๆ เป็นอัฐจุงคิกมรรคมีองค์ ๘ เป็นองค์ๆอย่างนี้ ก็ยังไม่ได้สู้รบตบมือ

อะไร แต่พอกลายเป็นอริยสัมมาสมาธิมีบริหาร ๗ กลายเป็นเวลาที่ผู้รับตบมือกับข้าศึก ทำลายล้างข้าศึก อย่างยิ่ง สิ่งเดียวเท่านั้นแหละ เมื่ออยู่กันเป็นองค์ๆ ก็เหมือนกับพักผ่อนอยู่ พอลุกขึ้นต่อสู้กิเลส องค์สุดท้าย เป็นแม่ทัพ ขุนพล องค์ ๗ องค์ที่เหลือเป็นบริวาร นี่คือ หลักพื้นฐานของการดำรงชีวิตโดยหลักพื้นฐาน

เป็นอยู่โดยถูกต้องตามหลักสมณะวิปัสสนา

แต่ก็ยังมีเรื่องพิเศษที่ควรจะทราบ เป็นเรื่อง เบ็ดเตล็ดก็ได้ แต่ก็ควรจะทราบว่า บางที่พระพุทธเจ้า ทรงแสดงอภิวรรณคดีโดยถ้อยคำอันอื่น คือโดย ถ้อยคำว่า สมถะ ๑ วิปัสสนา ๑ อย่างนี้ก็มี คือเมื่อจะ แสดงว่าอะไรเป็นความดับทุกข์ ดับกิเลส ดับทุกข์ ดับ ปัญหาต่างๆในบางแห่ง แทนที่จะตรัสว่าอภิวรรณคดี ตรัสว่า สมถะ ๑ วิปัสสนา ๑ ก็มี แปลว่า สมณะด้วย วิปัสสนาด้วย มีเพียง ๒ เท่านั้น ไม่มีศีล

ที่นี้บางคนจะสงสัย หรือนักค้านโง่ๆนั้นจะค้าน

พระพุทธเจ้าว่า ทำไมไม่พูดถึงศีลแล้ว? ถ้าในกรณี
 อย่างนี้ก็ไม่ต้องพูดถึงศีล เพราะเอาศีลไปบรรจุไว้ใน
 สมณะเสียแล้ว ศีลรวมอยู่ในระบบสมณะเสียแล้ว มัน
 จึงยังเหลือแต่สมณะด้วยวิปัสสนาด้วย ๒ อย่างเท่านั้น
 นี้อย่างนี้ เราจะต้องเข้าใจกันไว้ให้ดีๆว่า พระพุทธเจ้า
 นั้นต้องตรัสรู้ถูกต้องเสมอแหละ แม้บางที่จะตรัสเพียง ๒
 บางที่จะตรัสเพียง ๓ บางที่ขยายออกเป็น ๘ มันก็เรื่อง
 เดียวกันทั้งนั้นแหละ

ถ้าจัดเป็น ๘ แล้ว ก็องค์มรรคมงคล ๘, ถ้าจัด
 เป็น ๓ ก็ศีล สมาธิ ปัญญา, ถ้าจัดเป็นอีกระบบหนึ่ง
 เรียกชื่อว่า สมณะและวิปัสสนา เพียง ๒ อย่างเท่านั้น
 ศีลอยู่ในสมณะ ศีลรวมอยู่ในสมณะ เป็นบริวาร คือรวม
 อยู่ในคำว่าสมณะก็ได้ คือความสงบทางกาย ทางวาจา
 ทางจิต แล้วก็มีปัญญาที่เป็นวิปัสสนาเห็นแจ้งแทง
 ตลอดสิ่งทั้งปวง ถ้าพูดเพียง ๒ เรื่อง แม้จะพูดเพียง
 ๒ เรื่อง ว่าสมณะและวิปัสสนา มันก็หมดเหมือนกัน
 สามารถที่จะทำลายความทุกข์ได้ด้วยกันเหมือนกัน
 ฉะนั้น จะพูดสั้นๆว่า ดำรงชีวิตด้วยสมณะและวิปัสสนา

ก็เรียกว่าดำรงชีวิตถูกต้องตามหลักพื้นฐานอยู่นั่นเอง
 นี่อาตมาได้แสดงมาโดยหัวข้อว่าจะกล่าวโดย
 อัญมณีคัมภีร์ก็ได้ หรือจะกล่าวโดยอริยสัมมาสมาธิมี
 บริหาร ๗ ก็ได้ โดย ศิล สมาธิ ปัญญา ก็ได้ โดย สมณะ
 และวิปัสสนาก็ได้ มันเท่ากันเลย มันเหมือนกันเลย มัน
 เท่ากันเลย แต่เรียกชื่อไม่เหมือนกัน เรียกชื่อยาวสั้นกว่า
 กัน แจกมากแจกน้อยกว่ากัน แต่เป็นเรื่องเดียวกันและ
 เท่ากัน เอาทั้งหมดมาแบ่งเป็นสมณะและวิปัสสนา มัน
 ก็ได้เพียง ๒ เรื่อง เอามาแบ่งเป็น ศิล สมาธิ ปัญญา มัน
 ก็ได้ ๓ เรื่อง เอามาแบ่งเป็น ๘ มรรคมีองค์ ๘ มันก็ได้
 ๘ เรื่อง แต่ทั้งหมดนั้นเป็นเรื่องเดียวกันเท่ากัน พุค
 ต่างกันโดยวิธีสำหรับพูด แต่ตัวเรื่องที่พูดนั้นมันเท่ากัน

ปฏิบัติอยู่ในกุศลกรรมบถ ๑๐

ทีนี้ก็จะได้บอกกล่าวกันต่อไป ถึงชื่อของธรรมะ
 อื่นๆ ซึ่งเป็นหลักดำรงชีวิต เป็นหลักดำรงชีวิตถูกต้อง
 โดยพื้นฐาน ขอให้จำคำนี้ไว้ให้ดีๆ หลักดำรงชีวิตอย่าง

ถูกต้องโดยพื้นฐาน โดยธรรมชาติพื้นฐาน กล่าว มาแล้ว
๓ พวก ๓ หมวด

ที่นี้จะกล่าวถึงหมวดอื่นบ้าง ก็คือหมวดที่เรียกว่า กุศลกรรมบถ นี้ก็คือความถูกต้องทางกาย ทางวาจา และทางใจ กายกรรม ๓ อย่าง วจีกรรม ๔ อย่าง มโนกรรม ๒ อย่าง ซึ่งชินหูหรือว่าชินตา อ่านกันมานานแล้ว ให้มันถูกต้องทางกาย ทางวาจา ทางใจ แม้จะไม่กล่าวถึงมรรค ผล นิพพาน แต่ก็ เป็นมรรค ผล นิพพาน อยู่ในตัว ถ้ามีความถูกต้องทางกาย แล้วทางวาจา แล้วทางจิต แล้วมันก็ไม่ไปไหน สมณะวิปัสสนากัลยาณจะเกิดขึ้นมาเอง นี่กล่าวเป็นขั้นพื้นฐานที่สุด เพราะฉะนั้น หลักกุศลกรรมบถ ๑๐ จึงถูกจัดไว้เป็นหลักพื้นฐานสำหรับระดับทั่วไป ในระดับต่ำ ระดับชาวบ้าน ระดับฆราวาสครองเรือน

ผู้ที่เคยศึกษาเรื่องกุศลกรรมบถ ๑๐ มาแล้ว ก็พึงเข้าใจให้ดีว่า เมื่อท่านกล่าวโดยหลักพื้นฐานทั่วไป ถึงขั้นฆราวาสครองเรือนก็กล่าวเป็นหลักอย่างนี้ แต่อย่าลืมว่า โดยหลักกุศลกรรมบถ ๓ อย่างนี้ มันขึ้นไปได้ถึง

เรื่องสมณะและวิปัสสนา โดยเฉพาะมโนกรรมที่ไม่โลก
 เฟ่งเล้ง ที่ไม่พยายาม ที่ไม่เบียดเบียนนั้น เป็นความ
 ถูกต้องทางจิต ซึ่งเมื่อมีความถูกต้องอย่างนี้แล้ว มัน
 ย่อมมีความเป็นสมาธิ เป็นสมณะ เป็นวิปัสสนา ไป
 ตามลำดับโดยที่จะรั้งไว้ไม่อยู่ แต่เมื่อกล่าวโดยหลัก
 พื้นฐานขั้นต้นๆก็กล่าวไว้ก่อน ให้มันอยู่ในระดับ
 ง่ายสำหรับเด็กๆหรือสำหรับคนที่แรกตั้งต้น แต่อย่าลืม
 ว่าถ้ามันตั้งต้นได้แล้วมันเอาไว้ไม่อยู่ดอก มันต้องไปจน
 ถึงสุดท้ายด้วยเหมือนกัน ฉะนั้นอย่าดูถูกกุศลกรรมบท
 ๑๐ ว่ามันตื่นหรือมันง่าย หรือว่ามันปักหลักอยู่ที่นี้
 ไม่ไปไหน อย่างนั้นก็ไม่ใช่ ลองเจริญกุศลกรรมบท ๑๐
 ให้ถูกต้องสิ มันก็ไป...ไปจนถึงสมาธิ จนถึงวิปัสสนา
 ได้ด้วย

สิ่งทั้งปวงยึดถือเป็นตัวตนไม่ได้

ที่นี้ก็กล่าวไปในรูปแบบที่เรียกว่า เขาเปรียบ
 ในการกล่าวก็ได้ โดยวิธีที่เหมาะสมกับการที่ทุกสิ่งยึดถือ

ไม่ได้ นี่หมายความว่าถ้าเขาถามว่าท่านปฏิบัติอย่างไร ท่านมีหลักปฏิบัติอย่างไร ท่านมีแนวปฏิบัติอย่างไร? เราก็ตอบอย่างไม่มีทางผิด ว่าปฏิบัติโดยแนวที่เหมาะสมกับการที่ทุกสิ่งมันยึดถือว่าตัวตนไม่ได้ ธรรมชาติพื้นฐานมันมีอยู่ว่า ธรรมชาติทั้งหลายมันเป็นสิ่งที่เป็นตัวตนไม่ได้ ฉะนั้นเราปฏิบัติอะไร ปฏิบัติอะไรก็ตาม ให้มันเหมาะสมเข้ากันได้กับเรื่องที่ว่า ทุกสิ่งยึดถือเป็นตัวตนไม่ได้ นี่คือธรรมชาติ ธรรมชาติมันมีมาในลักษณะที่ว่า ยึดถือเอาเป็นตัวตนไม่ได้ ให้เป็นสักแต่ว่าธรรมชาติ ถ้าไปยึดถือเป็นตัวตน มันก็ฝืนกระแส มันก็สู้รบกับธรรมชาติ มันก็ตายเปล่า ฉะนั้น ปฏิบัติให้คล้อย ให้ถูกต้องกับข้อที่ว่า สิ่งทั้งปวงยึดถือว่าเป็นตัวตนไม่ได้

เรื่องสิ่งทั้งปวงยึดถือว่าเป็นตัวตนไม่ได้นี้ พุทธมามากมายแล้ว และเข้าใจว่าพอจะเข้าใจกันได้ ว่า สิ่งปรุงแต่งทั้งหลายเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สิ่งปรุงแต่งนั้นคือสังขาร สังขาร แปลว่า ปรุงแต่ง เรียกสั้นๆว่า สิ่งปรุงแต่ง

ที่นี้คำว่า สิ่งปรุงแต่ง นั้น มีความหมาย ๒ ความหมาย คือว่ามัน ถูกปรุงแต่งมาโดยสิ่งอื่น มาเป็น อย่างนี้ แล้วมันก็จะปรุงแต่งสิ่งอื่นๆต่อไปอีก คำว่า ปรุงแต่งนั้นมีทั้งฝ่ายกระทำ และฝ่ายถูกกระทำ ฝ่ายถูกกระทำก็ถูกปรุงแต่งมาแล้ว ก็เรียกว่าสังขาร แล้วมันยังมีหน้าที่ปรุงแต่งสิ่งอื่นต่อไปอีก ก็ยังเรียกว่าสังขาร ฉะนั้น สังขารจึงมีความหมายเป็นทั้งฝ่ายถูกกระทำ และฝ่ายกระทำ พุทธภาษาไวยากรณ์ก็ เป็นทั้งกัตตะ และเป็นทั้ง กัมมะ

สิ่งที่เป็นสังขาร คือสิ่งปรุงแต่งนั้น ไม่มีอะไรที่ ยึดถือเอาเป็นตัวตนได้ คือ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดังนั้นเราจะต้องวางหลักปฏิบัติการเป็นอยู่ของเรา ให้ สมคล้อยกับความจริงข้อนี้ คือความจริงที่ว่า สิ่งทั้งปวง ยึดถือว่าตัวตนไม่ได้ พอมีหลักผิดไปจากนี้ มันก็กััดเอา ทันที สังขารที่เราไปยึดถือเอาเป็นตัวตน มันจะกััดย้อน กลับมากััดเอาทันที นั่นแหละ คือความทุกข์

จงปฏิบัติชนิดที่ว่าเข้ากันได้กับกฎของธรรมชาติ อันเด็ดขาด ว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงยึดถือว่าตัวตนไม่ได้

นี่คือหัวใจของพระพุทธศาสนา ที่มีบาลีว่า...

สพเพ ธมฺมา นาลํ อภินิเวสาย

ธรรมทั้งหลายทั้งปวง

อันใครๆไม่ควร ยึดมั่นถือมั่น

ธรรมในที่นี้หมายถึงสิ่ง สิ่งในที่นี้หมายถึงสังขาร และเลยไปถึงวิสังขารก็ได้ แม้ที่เป็นวิสังขารมิใช่สังขาร ก็ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นว่าเป็นตัวตน เพราะมันเป็นตัวธรรมชาติเอง สังขารก็เป็นสังขาร วิสังขารก็เป็นวิสังขาร จะมายึดมั่นเป็นตัวเป็นตนของตนไม่ได้ ดังนั้น พระนิพพานก็เป็นพระนิพพาน จะมาเป็นตัวตนของใครไม่ได้

ที่นี้ที่เกี่ยวกับเรื่องของคนคนหนึ่ง มันก็มีว่า จิตมีความรู้สึกคิดนึก มันคิดนึกไปในทางยึดมั่นถือมั่น มันก็เป็นความยึดมั่นถือมั่น แต่เมื่อสิ่งทั้งหลายทั้งปวงยึดถือไม่ได้ จิตนี้ก็ไม่ควรยึดถือสิ่งใดว่าเป็นตัวตน แม้แต่ร่างกายนี้ แม้แต่ชีวิตนี้ แม้แต่อัตตภาพนี้ จิตนี้ก็ไม่ควรที่จะยึดมั่นว่าของตน นี่สิ่งที่ื่นอกออกไป เช่น บุญ กุศล สวรรค์ นิพพานด้วยก็ได้ ว่าเป็นธรรมชาติ

ตามธรรมชาติ ไม่อาจจะยึดถือว่าเป็นตัวตนของตน
พระนิพพานเป็นวิสังขาร...ไม่มีความทุกข์เลย แต่ถึง
อย่างนั้นก็ ไม่อาจจะถูกยึดถือว่าเป็นตัวตนหรือของตน
ให้แก่ใครได้ คงเป็นพระนิพพานถาวรอยู่ตลอดกาล

นี่สรุปความสั้นๆว่า จะต้องปฏิบัติให้เหมาะกับการ
ที่สิ่งทั้งหลายทั้งปวง อันใครๆยึดมั่นถือมั่นไม่ได้

เป็นอยู่โดยไม่ต้องรัก โกรธ เกลียด กลัว ฯลฯ

ที่นี้ก็จะต้องไปอีก ต่อไปอีกให้มันฟังง่ายขึ้นไป
อีก จะปฏิบัติในลักษณะที่ไม่มีอะไรที่จะต้องไปรัก ไป
โกรธ ไปเกลียด ไปกลัว ไปอาลัยอาวรณ์ ไปหึงไปหวง
ไปอิจฉาริษยา ปฏิบัติโดยหลักที่ไม่ต้องมีอะไร ที่จะต้อง
เข้าไปรัก ไปโกรธ ไปเกลียด ไปกลัว เป็นต้น

แล้วก็เลยไปถึงว่า ประหลาด หรืออัศจรรย์ น่า
อัศจรรย์ ถ้ายังเห็นเป็นของประหลาดอยู่ คนนั้นยังโง่งอยู่
ถ้ายังเห็นเป็นของน่าอัศจรรย์อยู่ ก็คนนั้นมันยังโง่งอยู่
ระวังให้ดี เรื่องนี้อาจจะกล่าวรวมไปถึงว่า แม้พระพุทธ

พระธรรม พระสงฆ์ก็เถอะ ก็เป็นตามธรรมชาติ ตามกฎเกณฑ์ของท่าน ไม่น่าประหลาด ไม่น่าอัศจรรย์ แต่ยกเว้นให้สำหรับพูดตามธรรมดา พูดภาษาชาวโลก ก็ได้ยินอุบาสกอุบาสิการ้องตะโกนว่า พระพุทธเจ้า นำอัศจรรย์จริง พระธรรมนำอัศจรรย์จริง พระสงฆ์นำอัศจรรย์จริง นี่ก็ไม่ใช่ไร นี่พูดตามความรู้สึก แต่ว่าจิตไม่ได้หมายมั่นเป็นตัวเป็นตน เขาพูดตามความรู้สึก

เรื่องอย่างนี้มีบ่อย...บาลีนี้ พระพุทธเจ้า นำอัศจรรย์จริงนี้พระพุทธเจ้าไม่เคยตรัส พระพุทธเจ้าจะตรัสอย่างนั้นไม่ได้ แต่เราๆชาวโลกนี้ พอรู้จักพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์เข้า ก็รู้สึกว่านำอัศจรรย์ นำอัศจรรย์ ก็ตะโกนออกมา นี่ก็แปลว่าเป็นความรู้สึกเท่านั้น ไม่ใช่ความจริงของธรรมชาติ โดยความจริงของธรรมชาติ สิ่งทั้งหลายทั้งปวงก็รู้สึกว่า เป็นธรรมชาติ

ที่นี้จะให้เห็นไปถึงข้อที่ว่า ไม่มีอะไรที่จะควรเรียกว่านำอัศจรรย์ หรือนำอัศจรรย์ ในโลกนี้ เวลานี้ เขาทำอะไรได้ ซึ่งคนทั้งหลายเป็นผู้หลงว่านำอัศจรรย์

นำอัศจรรย์อย่างยิ่ง จึงไปซื้อทีวีมา จึงไปซื้อวีดีโอมา ไปซื้อรถยนต์มา ไปซื้ออะไรต่างๆที่ว่ามันนำอัศจรรย์ นี่คือความโง่ ถ้ารู้สึกว่าการเหล่านี้นำอัศจรรย์ ก็เรียกว่า ความโง่ยิ่งเหลืออยู่มาก แต่ถ้ารู้ว่ามันเช่นนั้นเอง มันเช่นนั้นเอง มันเช่นนั้นเอง ของที่เห็นว่านำอัศจรรย์ สักเท่าไร จะไปโลกพระจันทร์กันได้ หรือว่าจะทำอะไร อีเล็คโทรนิค คอมพิวเตอร์ อะไรก็ตาม ถ้ายังรู้สึกว่าการนำอัศจรรย์อยู่ ก็คือมันยังโง่อยู่ ถ้ารู้สึกว่าการเช่นนั้นเอง เมื่อประกอบกันเข้าแล้วมันเป็นเช่นนั้นเอง เมื่อประกอบกันเข้าแล้วมันเป็นเช่นนั้นเอง เมื่อปรุ่ดแต่งกันเข้าแล้ว มันเช่นนั้นเอง เช่นนั้นเอง อย่างนี้เรียกว่าไม่โง่ ฉะนั้น จะต้องปฏิบัติจนถึงขนาดที่เรียกว่า ไม่มีอะไรที่เรียกว่า ประหลาด หรือนำอัศจรรย์ หรือน่ากลัว น่าตกใจ

เอาที่เป็นอย่างง่าย ๆ กันดีกว่า อย่างนั้นมันเรื่อง บางคนไม่รู้เรื่อง เอาอย่างง่าย ๆ เช่นว่า เมื่อผ้าทองนะ ข้าแหละผ้าทองคน หรือผ้าทองสัตว์ เช่นวัว เช่นควาย เช่นหมู ออกมากระจายแผ่ออก เด็ก ๆ กลัวทั้งนั้นแหละ เด็ก ๆ กลัวทั้งนั้น ถึงคนใหญ่บางคนก็กลัว บางคนก็

อาเจียนเพราะมันน่ากลัว หรือมันประหลาด ถ้ายังรู้สึก
น่ากลัวหรือน่าประหลาด อย่างนี้ก็คือยังไม่รู้อะไร ยัง
ไม่รู้อะไร ถ้ารู้อะไรถึงที่สุด มันก็จะไม่มีอะไรที่น่ากลัว
นี้เพียงแต่เห็นเลือดมากสักหน่อยก็เป็นลมแล้ว มันไม่มี
ความรู้ที่ถูกต้องว่า มันเช่นนั้นเอง

ฉะนั้น ถ้ามีความรู้อย่างถูกต้องว่า เช่นนั้นเอง
แล้ว ก็จะไม่มีความน่าประหลาด หรือที่น่าตกใจ หรือ
น่ากลัว นี้เรื่องธรรมดาแท้ๆ เรื่องตลอดกาลด้วย การที่
ได้ผ่าคน หรือผ่าสัตว์ออกมาให้เห็นข้างใน เหมือนอย่าง
ที่เขาฆ่าเหล่าสัตว์ คนที่ไม่เคยเห็นมันก็น่ากลัว มันก็
รู้สึกกลัว มันก็ตกใจ มันก็ประหลาด จะมีอะไรก็ตาม
มันเป็นเช่นนั้นเองทั้งนั้น ฉะนั้นจึงไม่ต้องประหลาดใจ
ไม่ต้องอศรรयीใจ ไม่ต้องกลัว ไม่ต้องกลัว

นี่เราจะปฏิบัติโดยหลักที่ว่าเราไม่ต้องรัก ไม่ต้อง
โกรธ ไม่ต้องเกลียด ไม่ต้องกลัว ไม่ต้องอาลัยอาวรณ์
ไม่ต้องวิตกกังวล ไม่ต้องอิจจาริษยา ไม่ต้องหึง ไม่ต้อง
หวง ไม่ต้องฆ่าตัวตายในที่สุด นี้เรียกว่าแสดงโดยผล
ที่มันจะได้รับจากการปฏิบัติที่ถูกต้อง

ปฏิบัติอยู่โดยหลักเพิกถอนกรรมเก่า

อ้าว, ที่นี้ก็พูดเลยว่า จะปฏิบัติในลักษณะที่เป็น การเพิกถอนกรรมเก่า เพิกถอนกรรมเก่า ข้อนี้บางคน ไม่ทราบ แล้วบางคนก็ทราบมาผิดๆ ที่ว่าอะไรๆ ก็ล้วน แต่เป็นเรื่องของกรรมทั้งนั้น เป็นเรื่องเข้าใจผิด เข้าใจผิด กันอยู่เป็นพื้นฐาน แต่พระพุทธรเจ้าท่านตรัสว่า สุขทุกข์ มิใช่เป็นผลของกรรมเก่า ความสุขความทุกข์ที่ได้รับ มิใช่เป็นผลของกรรมเก่า แต่มันเป็นผลของการปฏิบัติ ผิดหรือปฏิบัติถูก ต่อกฎของอิทัปปัจจยตา

ถ้าปฏิบัติผิดต่อกฎของอิทัปปัจจยตา ที่นี้ และ เดียวนี้ ต้องเป็นทุกข์แหละ

ถ้าปฏิบัติถูกต้องกฎอิทัปปัจจยตา ที่นี้ เดียวนี้ แล้วมันไม่เป็นทุกข์ดอก

แม้ว่ากรรมเก่ามันจะมีมาจริง...ก็เอาให้มันมา เถอะ จะต้อนรับด้วยกฎอิทัปปัจจยตา ปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามกฎของอิทัปปัจจยตาอยู่เสมอ ในขณะที่อารมณ์ มากระทบทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

ทางใจ มีผัสสะแล้ว มีสติปัญญา มีวิชชากำกับผัสสะ
 อย่างนี้แล้ว จะไม่มีทุกข์ แม้ว่ากรรมเก่ามันจะมีมา
 มันก็ทำให้เป็นทุกข์ไม่ได้

นี่เป็นเรื่องที่สังเกตเห็นว่า เข้าใจผิดกันอยู่มาก
 อะไรก็กรรมเก่า ยอมแพ้กรรมเก่า กรรมเก่า แต่ธรรมชาติ
 ของพระพุทธเจ้า นั้น ไม่ได้ว่าเป็นเพราะกรรมเก่า สุข
 ทุกข์มิใช่เป็นผลของกรรมเก่า แต่เป็นผลของการปฏิบัติ
 ผิดหรือปฏิบัติถูก ต่อกฎอภิปัจจยตาที่นี้และเดี๋ยวนี้
 นั้น เราจะปฏิบัติชนิดที่ว่ากรรมเก่าทำอะไรไม่ได้ เรา
 จะดำรงชีวิต ปฏิบัติตนอยู่ในลักษณะที่กรรมเก่าทำ
 อะไรไม่ได้ มีแต่กรรมใหม่ที่ทำใหม่ถูกต้องดียิ่งขึ้นไป
 ปฏิบัติอย่างนี้แหละวิเศษ

ปฏิบัติในลักษณะ

เพิกถอนอำนาจของผีสงเทวดา

นี่ต่อไปอีก ก็ว่า จะปฏิบัติในลักษณะที่มัน
 เพิกถอนอำนาจ ของผีสงเทวดา พระเป็นเจ้า ในที่สุด

ปฏิบัติเพิกถอนชนะอำนาจของผีสงฆ์เทวดาต่างๆ ผีโง่ๆ ผีเด็กๆ ผีดำๆ จนถึงเทวดา จนถึงพระเจ้า จนถึงพระเป็นเจ้า จนถึงเป็นจอมพระเป็นเจ้า ก็ทำอะไรเราไม่ได้ เพราะเรามีเครื่องมือคืออิทัปปัจจยตา พระเจ้าเหล่านั้น จะสาปให้เราเป็นอะไรไม่ได้ สาปไม่ได้ เพราะเรามีหลักอิทัปปัจจยตา ถืออยู่เป็นหลักว่า ปฏิบัติอย่างนี้มันไม่มีทุกข์ มันไม่เกิดทุกข์ ปฏิบัติอยู่อย่างนี้ มันไม่มีทางที่จะมีความทุกข์ ต่อเมื่อเราปฏิบัติผิด ปฏิบัติผิดต่อกฎของอิทัปปัจจยตาเสียเอง ถ้าอย่างนี้แล้วต้องเป็นทุกข์ ไม่ต้องมีผีสงฆ์เทวดาที่ไหนเข้ามาให้โทษดอก ไม่มีพระเจ้าที่ไหนมาสาปแข่งดอก มันก็เป็นทุกข์เสียเอง เพราะปฏิบัติผิดต่อกฎอิทัปปัจจยตา คือปฏิบัติไปในทางที่ทำให้เกิดทุกข์ขึ้นมา

ขอให้เราปฏิบัติชนิดที่ว่า เพิกถอนอำนาจผีสงฆ์เทวดา พระเป็นเจ้า พระอะไรเสียได้ อยู่ด้วยความถูกต้องตามกฎอิทัปปัจจยตา

นี่คือ หลักปฏิบัติ ที่เมื่อกล่าวเอาผลเป็นหลัก ปฏิบัติเพื่อได้ผลอย่างนี้

ปฏิบัติชนิดที่ขับไล่โชคฆาตาราตี

ที่นี้ก็พูดเสียเลยว่า เราจะปฏิบัติชนิดที่ไล่หรือ
 ตะเพิดไล่โชคเคราะห์ฆาตาราตี ที่หมอดูว่าโชคร้าย
 ฆาตาร้าย อะไรร้าย ฆาตาราตีร้าย โชคร้าย เราตะเพิด
 ไปให้หมดได้ ด้วยการปฏิบัติให้ถูกต้องต่อกฎของ
 อิทปัจจยตาแล้ว มันเป็นทุกขที่ไม่ได้ ฉะนั้นก็เลิก...
 เลิกกันที่ เรื่องโชคดี โชคร้าย เรื่องดวงดี ดวงเสีย ดวง
 อะไรนี้...เลิกกันที่ เพราะว่าเราปฏิบัติตามกฎของ
 อิทปัจจยตาอย่างถูกต้องแล้ว สิ่งเหล่านั้นก็ไม่มี
 ความหมาย ดังนั้นเราปฏิบัติในลักษณะที่ว่าไม่มีโชคดี
 โชคร้ายกะเรา เราอยู่เหนือ...เหนืออำนาจของโชค ของ
 เคราะห์ ของไสยศาสตร์ทั้งหลาย

นี่ก็คล้ายกับว่า ปฏิบัติจนอยู่นอกอำนาจของ
 ดวงดาว ของเคราะห์ชะตาราตีอะไร กระทั่งอยู่นอก
 เหนืออำนาจของผีสังเทวดาพระเป็นเจ้าที่ยังกินสินบน
 นะพูดอย่างนี้ไม่ใช่ด่าเขา พูดตามความจริง พระเป็น
 เจ้า ถ้าตามแบบที่พูดกล่าวๆกันนั้น กินสินบนทั้งนั้น

ต้องมีบนบานบูชาัญญอย่างนั้นอย่างนี้ หรือจะต้อง
 อ้อนวอน จะต้องอ้อนวอนก็กินสินบนชนิดหนึ่งเหมือน
 กัน ถ้าต้องอ้อนวอนแล้วพระเจ้าจึงจะช่วยนะ พระเจ้า
 กินสินบน คือการอ้อนวอนนั่นแหละ พระเจ้าอย่างนี้เรา
 มีการปฏิบัติชนิดที่จะออกมาเสีย ออกมาเสียจาก
 อำนาจของพระเจ้า

ดำเนินชีวิตตามกฎอิทัปปัจจยตา

ที่นี่ ก็รวมความว่า...

เราจะต้องปฏิบัติดำเนินชีวิตชนิดที่ไม่ให้ผิดต่อ
 กฎของอิทัปปัจจยตา มาจบกันที่นี่ เราจะต้องปฏิบัติ
 ดำเนินชีวิต ไม่ให้ผิดกฎของอิทัปปัจจยตา แล้วมันจะ
 แก้ได้หมด ศึกษาเรื่องอิทัปปัจจยตาให้ดีๆ ควบคุม
 ผัสสะไว้ได้เสมอไป ไม่ให้เกิดตัณหา อูบาทาน ไม่ให้
 เกิดทุกข์เลย เพราะปฏิบัติไม่ให้ผิดต่อกฎของอิทัป
 ปัจจยตา แล้วจะแก้ปัญหาได้หมด นี่ใจความสำคัญ
 มันมาอยู่ที่ตรงนี้แล้วว่า ปฏิบัติถูกต้องโดยหลักพื้นฐาน

ก็คือ ปฏิบัติอย่าให้ผิดต่อกฎของอิทัปปัจจยตา ที่เป็น
ความดับทุกข์ ให้มันเป็นความหยุดความทุกข์ ดับ
ความทุกข์ ไล่ตะเพิดความทุกข์ออกไปเสียหมดสิ้น

ปฏิบัติให้เกิดผลเป็นอยู่ดีไม่มีทุกข์ในสามภุมิ

ที่นี้ก็ดูผลที่น่าชื่นใจในขั้นสุดท้าย ว่าเราจะต้อง
ปฏิบัติให้มีความเป็นอยู่ที่ดีที่สุดในทั้ง ๓ ภุมิ

ในทั้ง ๓ ภุมิ :

กามาวจรภุมิ...คือ ยังต้องอยู่ด้วยกามคุณ นี้
ภุมิหนึ่ง ต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง ให้ถูกต้อง ไม่ให้มัน
เกิดเป็นพิษเป็นโทษขึ้นมาได้ ยังเป็นบุรุษ เป็นสัตว์
ธรรมดาอยู่ ยังต้องเกี่ยวข้องกับกามคุณ ก็ปฏิบัติอย่า
ให้โทษมันเกิดขึ้นมาได้ อันเนื่องมาจากกามคุณ คือ
ปฏิบัติธรรมะ อย่างน้อยที่สุดก็...กุศลกรรมบถ ๑๐
นั้นแหละ ถ้าปฏิบัติได้ตามนั้นแล้ว แม้จะเป็นผู้ครอง
เรือนบริโศคกาม ก็ไม่มีโทษอะไร

และปฏิบัติให้ถูกต้องแม้ในชั้น รูปาวจรภุมิ...คือ

เหนือกามขึ้นไป ไปเป็นพรหม เป็นพรหมมีรูป ก็โดย
 กฏอิทัปปัจจยตาอีกนั่นเอง ไม่มีความทุกข์ในภूमินั้นๆ
 แม้ว่าจะละจากกามเสียแล้ว ไปอยู่ในสภาพที่ไม่มีกาม
 มีแต่รูปบริสุทธิ์ รูปธรรมบริสุทธิ์ ก็ยังได้ ก็ไม่มีทุกข์

ที่นี้สูงขึ้นไปอีกชั้นหนึ่ง อรูปาวจรภูมิ อรูปาวจร
 ภูมิ...ภูมิที่ไม่มีรูป ที่เรียกกันว่าอรูปพรหมนั้น

อภามาพจรนั้นมีกามคุณ รูปพรหมไม่มีกามคุณ
 อรูปพรหมไม่มีกามคุณ แปลว่าจะสูงขึ้นไปอยู่ในภุมิ
 ไหนใน ๓ ภूमินั้น ก็ไม่มีความทุกข์ ไม่มีความผิดพลาด
 ในภूमินั้นๆ มีแต่จะก้าวล่วงขึ้นไป ก้าวล่วงขึ้นไป จนถึง
 ออกไปจากภูมิเหล่านี้ ไปสู่โลกุตตรภูมิ ออกไปเสียจาก
 ภพทั้ง ๓ นี้ได้ ออกไปเสียจากกามภพ รูปภพ อรูปภพ
 แล้วก็ไปสู่โลกุตตรภูมิ ซึ่งมีใช่ภพ

ในชีวิตประจำวันต้องได้ชิมรสนิพพาน

ที่นี้ จะให้มาในชีวิตประจำวันมากขึ้น ก็ขอให้ มี
 การปฏิบัติในลักษณะที่ได้ชิมรสพระนิพพานล่วงหน้า

ชิมรสพระนิพพานล่องหน้าอยู่เป็นประจำ คือมีชีวิต
 ชนิดที่กิเลสไม่ครอบงำ แล้วก็รู้สึกได้ด้วยตนเองว่า เมื่อ
 กิเลสไม่ครอบงำแล้วมันมีชีวิตอย่างไร เป็นอย่างไร นี่
 มีชีวิตเย็นอย่างนี้เป็นนิพพานล่องหน้า เป็นนิพพาน
 ชิมลองกันก่อน ระวังรักษากาย วาจา ใจ ให้ดี อย่า
 ให้กิเลสเกิดขึ้นครอบงำได้ แล้วมันก็จะมีความเย็น
 เป็นความหมายของนิพพาน ตามมากตามน้อยอยู่ใน
 การประพุดติกระทำนั้นๆ แปลว่าเราปฏิบัติชนิดที่เป็น
 การดีมี หรือชิมรสของพระนิพพานล่องหน้าอยู่เป็น
 ประจำ แล้วก็พอใจมากขึ้น...ก็ปฏิบัติมากขึ้น พอใจ
 มากขึ้น...ก็ปฏิบัติมากขึ้น จนกว่าจะได้นิพพานชนิด
 ถาวร คือกิเลสไม่เกิดอีกต่อไป เดียวนี้ว่า เมื่อกิเลส
 ไม่เกิด เราชิมรสของพระนิพพานเป็นการล่องหน้า แล้ว
 ทำให้กิเลสเกิดน้อยลงก็มี ชิมรสของพระนิพพานมาก
 ขึ้น สามารถควบคุมไม่ให้กิเลสเกิดได้เป็นวันๆ เดือนๆ
 อย่างนี้ ก็ชิมรสของพระนิพพานได้เป็นวันๆ เดือนๆ
 จนกว่าจะทำให้กิเลสหมดไป ไม่มีมาอีก นี่เป็นการ
 หลุดพ้นจริง เข้าถึงซึ่งภาวะแห่งพระนิพพานอันสมบูรณ์

โดยแท้จริง

นี่คือ แบบ การดำรงชีวิตชนิดพื้นฐาน ในความหมายหลายๆแง่ หลายๆมุม ต่างแง่ต่างมุม เอามาใคร่ครวญพิจารณาดูให้ดีๆ แล้วก็เห็นว่าเป็นการครองชีวิตแบบพื้นฐานทั้งนั้นแหละ แม้จะมีการครองชีวิตแบบซิมรสพระนิพพานล่องหน้าอยู่เป็นประจำวันก็เป็นพื้นฐาน เพราะมันเป็นพื้นฐานอย่างนั้นจริงๆ เมื่อมีรสของพระนิพพานคือว่างจากกิเลส ไม่มีกิเลสรบกวนอยู่เป็นพื้นฐานแล้ว ก็ไม่ต้องกลัว มันก็ก้าวหน้าๆ ก้าวหน้าไปจนถึงมีนิพพานที่สมบูรณ์

เราจึง ควรสนใจให้เป็นอย่างยิ่ง ในเรื่องมีชีวิตปัจจุบันประจำวันนี้ ให้เป็นการซิมรสของพระนิพพานล่องหน้า ล่องหน้าอยู่เรื่อยๆไปเถิด จะเป็นผลดี คือจะก้าวไปโดยเร็ว จะก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางได้โดยเร็ว เมื่อกิเลสเกิดขึ้น ก็รู้จักว่ามันเป็นอย่างไร รู้จักทำไมให้กิเลสเกิดขึ้น เมื่อกิเลสไม่เกิด ก็รู้จักว่ามันมีผลอย่างไร มันเย็นอย่างไร นั่นแหละซิมรสพระนิพพานล่องหน้า เป็นระยะ เป็นคราวๆ เป็นครั้งคราวๆ จนกระทั่งว่ามัน

สมบูรณ์เลย ไม่เป็นครั้งคราว ติดต่อเนื่องกันไปไม่ขาดตอนเลย เพราะว่ากิเลสมันหมดไป เพราะได้ทำให้กิเลสชুবผอมจนตายไป ไม่ให้โอกาสกิเลสเกิด ไม่ให้อาหารแก่กิเลส ไม่ส่งเสริม ไม่ให้ปัจจัยแก่กิเลสจนกิเลสมันผอมและตายไป นี่เราเรียกว่า ปฏิบัติโดยหลักพื้นฐานแท้ๆ เป็นหลักพื้นฐานแท้ๆ

นี่ก็ได้อธิบายมาพอสมควรแก่เวลาแล้วว่า จงมีชีวิตชนิดที่เป็นการศึกษาปฏิบัติ มีหลักพื้นฐานถูกต้อง ถูกต้องตามหลักพื้นฐานของธรรมชาติ คือเป็นอย่างนี้

- อยู่โดยอริยมรรคมีองค์ ๘
- อยู่โดยศีล สมาธิ ปัญญา
- อยู่โดยถูกต้องตามหลักของสมณะวิปัสสนา
- อยู่ในกุศลกรรมบถ ๑๐
- แล้ว...ปฏิบัติโดยหลักที่ถูกต้องกับข้อที่สิ่งทั้งปวงยึดถือไม่ได้
- แล้ว...ปฏิบัติโดยวิธีที่ไม่ต้องเกิดความรัก โกรธเกลียด กลัว วิตกกังวล อาลัยอาวรณ์

- ปฏิบัติอยู่โดยหลักที่เพิกถอนกรรมเก่า กล้า
ทำทลายกรรมเก่า ปิดประตูกรรมเก่า ไม่ให้ตาม
มารั้งแกได้
- แล้วก็...ปฏิบัติชนิดที่ตะเพิดไล่โชคเคราะห์
ชะตาราசி ผีสงฆ์เทวดา พระเป็นเจ้าที่ยังกิน
สินบนออกไปให้หมดสิ้น
- แล้วก็...ดำเนินชีวิตอย่าให้ผิดแบบอิทัป -
ปัจจยตา

อย่าให้ผิดกฎอิทัปปัจจยตา ก็จะได้อย่างที่ว่า
มานั้น จะเป็นผู้ที่ได้ดีที่สุด ไม่ว่าจะตั้งอยู่ในภพไหน ยังมี
ชีวิตเป็นกามาวจรภูมิ รูปาวจรภูมิ อรูปาวจรภูมิ ก็
สามารถดำรงอยู่โดยไม่ต้องเป็นทุกข์เลย

แล้วก็ ได้รับพระนิพพานล่วงหน้า พระนิพพาน
ชิมลอง อยู่เป็นประจำ แล้วก็ เจริญงอกงามยิ่งขึ้นๆ
จนเป็นนิพพานสมบุรณ์ มันก็ทันเวลา เสร็จได้ในชีวิต
ปัจจุบันนี้ ก่อนแต่ที่จะเข้าเฝ้าไป ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดที่
มนุษย์ควรจะได้รับ ไม่เสียที่ที่เกิดมาเป็นมนุษย์และ
พบพระพุทธศาสนา

การบรรยายนี้ ก็สมควรแก่เวลาและเร็วแรง
ของผู้บรรยาย จึงต้องขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียง
เท่านี้ เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดบทพระ
ธรรมคุณสาธยาย มีเนื้อความส่งเสริมกำลังใจ ส่งเสริม
กำลังใจสติปัญญา ของท่านทั้งหลาย ให้เจริญงอกงาม
ก้าวหน้า ไปในทางแห่งการปฏิบัติดังกล่าวมาแล้วนั้น
ทุกประการ ณ กาลบัดนี้.

วิถีแห่งชีวิต

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)

ISBN : 974 - 497 - 488 - 5

จำนวนพิมพ์ : ๓,๐๐๐ เล่ม

ปีที่จัดพิมพ์ : พระพุทธศักราช ๒๕๔๕

ดำเนินการจัดพิมพ์โดย : ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม

ท่านที่เห็นคุณค่าของหนังสือเล่มนี้ ประสงค์จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน

โปรดติดต่อที่ : ธรรมสภา

๑ / ๔-๕ ถ.บรมราชชนนี เขตทวีวัฒนา กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐

โทรศัพท์ : ๐-๒๔๔๑-๑๕๘๘, ๐-๒๘๘๘-๗๙๕๐ โทรสาร : ๐-๒๔๔๑-๑๕๓๕

หรือ Email : thammasapa@hotmail.com

การให้ธรรมะชนะการให้ทั้งปวง การรับธรรมะและนำไปปฏิบัติย่อมชนะการรับทั้งปวงเช่นกัน

วิถีแห่งชีวิต

ชีวิตในแง่มุมมองที่ต่อรับรู้จักและศิลปะแห่งการครองชีวิต

— ● —
พระธรรมโกศาจารย์ (นลวงท่อมพุทธทาสภิกขุ)

เพื่อการครองชีวิตอย่างมีศิลปะ

.....

.....

จัดพิมพ์โดยธรรมสภา

โปรดช่วยสมทบค่าจัดพิมพ์ ๒๕ บาท

ธรรมสภาขอรบกวนนิเทศนาแต่ทุกท่านที่สนับสนุนและร่วมสมทบค่าจัดพิมพ์